

บทที่ 1

ประวัติและความเป็นมาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนา

รองศาสตราจารย์อุทิศ ทาหอม

ผลพวงการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้สัดส่วนคนมีรายได้น้อยลดลง แต่ปัญหาสำคัญที่สุดกลายเป็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ซึ่งการที่ประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูงมากใกล้เคียงกับกลุ่มละตินอเมริกาตัวเอง ได้กลายเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง และส่งผลกระทบต่อระบอบประชาธิปไตย จนเกิดการแบ่งแยกฝ่ายและสี่เสื่ออย่างชัดเจน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ มีผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจในระยะยาวคือทำให้เศรษฐกิจขยายตัวช้า รายได้รัฐบาลต่ำ จนไม่มีเงินจัดสวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐาน เกิดผลกระทบทางสังคม เช่น ปัญหาโสเภณี การค้ามนุษย์ ด้านการเมืองเกิดการผูกขาดอำนาจทางการเมือง และเกิดธุรกิจทางการเมือง บริบทการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลงทุนมีการแข่งขันที่รุนแรงส่งผลให้การพัฒนาประเทศให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพความสามารถในการแข่งขันในภาคการผลิต เพื่อเตรียมความพร้อมของประเทศ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถูกเสนอเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ เนื่องจากเป็นปรัชญาที่มุ่งเน้นให้ประชาชนพึ่งพาตนเองโดยการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างทรัพยากรกับคน ทรัพยากรกับโลกผ่านการใช้ความรู้ควบคู่คุณธรรม ในการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานคำว่า พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อเป็นการทำความเข้าใจประวัติและความเป็นมาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนา ผู้เขียนขอจำแนกเนื้อหา ออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. จุดเริ่มต้นของการพัฒนา 2. รากฐานที่มาของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาท้องถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

จุดเริ่มต้นของการพัฒนา

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เข้าสู่โลกกำลังพัฒนา (The Developing World) นำไปสู่กระบวนการปลดปล่อยอาณานิคมสามกลุ่มในเอเชีย แอฟริกา และตะวันออกกลาง สาเหตุที่ปลดปล่อยนั้นมี 3 ประการ คือ ประการแรก มหาอำนาจอาณานิคมเก่า พบว่า การรักษาอำนาจในดินแดนที่ห่างไกลมีความยากลำบาก ประการที่สอง ขบวนการปลดปล่อยแห่งชาติเกิดขึ้นและ "สงครามอิสรภาพ (Wars of independence)" ซึ่งได้ต่อสู้ทำทลายระบบจักรวรรดิที่มีประสิทธิภาพ ประการที่สามสภาพแวดล้อมของ "สงครามเย็น (Cold war)" ที่กำลังเกิดขึ้นทำให้สหรัฐอเมริกาและนาโต้ (NATO) เป็นอุปสรรคกับสหภาพโซเวียตและประเทศในสนธิสัญญาออร์ซอ ความขัดแย้งภายในของประเทศประชาธิปไตยที่ยังคงทำประเทศชายขอบถูกควบคุมอาณานิคมและดินแดนกลายเป็น

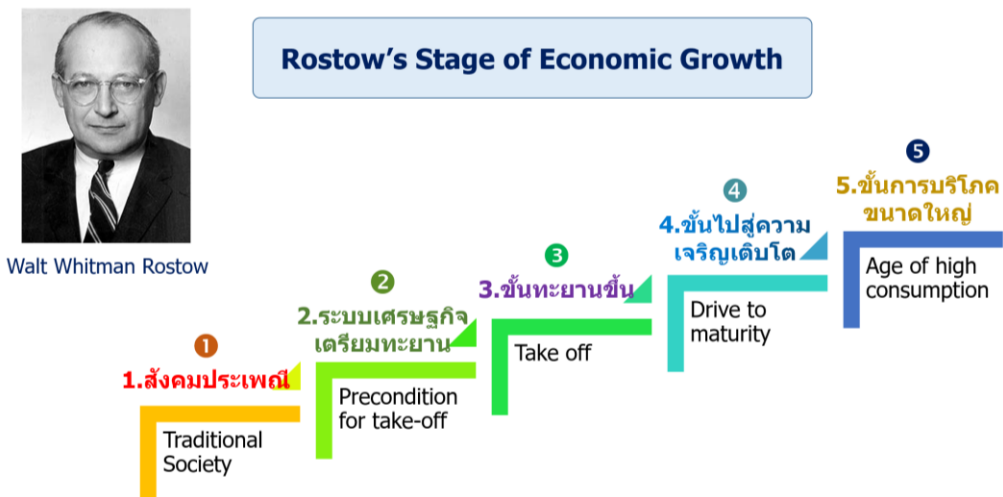
เรื่องใหญ่ แต่ในขณะที่อดีตอาณานิคมหลายแห่งและดินแดนต่าง ๆ ได้รับเอกราชของชาติในช่วงหลายปีหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ระบบเศรษฐกิจและสังคมยังไม่ได้รับการพัฒนาจาก ประเทศมหาอำนาจมักจะนำบริษัทข้ามชาติเข้ามาลงทุนในประเทศเกิดใหม่ หรือ ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศเหล่านั้นก็เริ่มเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครอง ขณะเดียวกันก็เกิดคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาว่า "จะสร้างเศรษฐกิจ สถาบันการเมือง และสังคมของโลกกำลังพัฒนาอย่างไร (How to build the economies, political institutions and societies of the "developing world?)" เนื่องจากประเทศโลกที่ 3 (Third world) หรือ ประเทศกำลังพัฒนานั้นมีพื้นที่ชนบทจำนวนมาก ในอดีตขึ้นตรงกับประเทศมหาอำนาจและถูกรัฐควบคุมจึงทำให้สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนยากจนและคุณภาพชีวิตของประชาชนยากลำบาก จึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับ "ประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed)" และ "ประเทศที่กำลังพัฒนา (Undeveloped Countries)" เป็นข้อมูลที่ปรากฏในรายงานขององค์การสหประชาชาติ (The United Nations : UN) รายงานเกี่ยวกับมาตรการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนา ตีพิมพ์ในปี 1951 ถูกนำเสนอโดยนักเศรษฐศาสตร์ (Economists) กล่าวว่า ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจของประเทศจะวัดจากรายได้ของประชาชนทั้งหมด เป็นการวัดในมิติทางการพัฒนาในรูปแบบเดียว การวัดในลักษณะนี้ ฟรีดมันน์และวีฟเวอร์ (Friedmann and Weaver) มองว่า "การมองประเทศร่ำรวยเป็นประเทศที่ก้าวหน้าและประเทศยากจนเป็นประเทศล้าหลัง (To see the rich countries as more advanced and poor countries as relatively backward)" ปัญหาของประเทศยากจน คือ ทำอย่างไรจึงทำให้ประชาชนมีรายได้ มีความทันสมัย และมีอำนาจเหมือนประเทศตะวันตกและทำให้ทุกพื้นที่กลายเป็นเมืองทั้งหมด นักวางแผนร่วมสมัยส่วนใหญ่ (Most Contemporary Planners) รวมทั้งหน่วยงานด้านการช่วยเหลือและข้าราชการ มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายการพัฒนาจึงถูกกำหนดไปที่ประเทศ "กำลังพัฒนา (Developing)" สามารถพัฒนาให้เป็นเมืองได้ แม้ในขณะที่การวิจัยแสดงให้เห็นว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตของเมืองกับรายได้ของประชาชนทั้งหมดของชาติ (The Gross National Products : GNP) นี้เป็นสูตรการสำหรับนโยบายที่ส่งเสริมการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้เน้นการพัฒนาเมืองมากกว่าชนบท (Emphasized Urbanization Over Rural Development) (Lapping, 2006 : 18-19)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กระบวนทัศน์การพัฒนาที่มีลักษณะ 3 ประการ ประการแรก การพัฒนามีสาระสำคัญของโลกที่สามและการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรโลก ประการที่สอง ความเชื่อที่ไม่มีเงื่อนไขในแนวคิดของความก้าวหน้าและความสามารถในการสร้างสังคม ประการที่สาม ความสำคัญของรัฐ (ชาติ) ในฐานะกรอบอ้างอิงเชิงวิเคราะห์และข้อขัดแย้งทางการเมืองและวิทยาศาสตร์ในบทบาทของรัฐในการตระหนักถึงความก้าวหน้า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผลที่ตามมาคือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองส่งผลให้วาระของการพัฒนาได้รับ

ความนิยมเป็นอย่างมาก นักการเมืองและบริหารสาธารณะให้ความสำคัญกับนโยบายทางการเงิน นโยบายอุตสาหกรรมและการเกษตร นโยบายสังคม การวางผังเมืองทุกภูมิภาค นอกจากนี้สังคมยังมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมอุตสาหกรรม นำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สำหรับการพัฒนาในโลกที่สาม เพื่อตอบสนองภาคชนบทให้เข้มแข็ง แนวคิดดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะสังคมทันสมัย แต่สำหรับประเทศกำลังพัฒนาได้ตั้งคำถามว่า การพัฒนาเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวสามารถตอบสนองได้หรือไม่ เพราะประเทศกำลังพัฒนามีเศรษฐกิจที่ยังไม่มีเสถียรภาพ ยังไม่สามารถเข้าสู่รูปแบบการเติบโตตามแบบฉบับของประเทศที่พัฒนาแล้วได้ ในประเทศด้อยพัฒนาองค์ประกอบที่ขาดหายไป คือ ทุนและเทคโนโลยี แม้ว่าจะมีที่ดินสำหรับการผลิต แต่ยังไม่สามารถเข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้น จึงเป็นข้อจำกัดที่ยังในการพัฒนาในภาพรวม (Stathakis, & Vaggi, 2006 : 18-20) หากจะทำความเข้าใจทิศทางการพัฒนา สามารถแบ่งออกได้ 3 ยุค คือ 1. ยุคทศวรรษแห่งการพัฒนา (ค.ศ. 1960-1980) 2. ยุคปรับตัวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (1980-1990) 3. ยุคพัฒนาทางเลือกสู่ความยั่งยืน (1990-ปัจจุบัน)

1. ยุคทศวรรษแห่งการพัฒนา (ค.ศ. 1960-1980) ยุคแห่งการพัฒนาทันสมัย (Modernization) ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในแง่อิทธิพลและขยายอำนาจของประเทศมหาอำนาจในยุคสงครามเย็น (Cold War) ที่มีการแข่งขันกันระหว่างอุดมการณ์การพัฒนา 2 ขั้ว 1. คอมมิวนิสต์ คือ รัฐมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการ วางแผนพัฒนาประเทศ เรียกร้องความเท่าเทียมไม่มีชนชั้นปกครอง ประชาชนมีความเสมอภาค ปัจจัยการผลิตจัดสรรให้ประชาชนอย่างเป็นธรรม 2. ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม คือ เรียกร้องความเท่าเทียมระหว่างปัจเจกบุคคล ให้ความสำคัญกับการแข่งขัน มุ่งเน้นการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรม ซึ่งแนวคิดทั้ง 2 ขั้วนี้เติบโตและแพร่กระจายอย่างรวดเร็วในประเทศโลกที่สาม หรือ ประเทศกำลังพัฒนาที่มีปัญหาความยากจน มีรายได้น้อย ขาดการศึกษา ซึ่งแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและมีอิทธิพลมากที่สุดคือ แนวคิดเสรีนิยมและได้ส่งเสริมให้ประเทศกำลังพัฒนาได้นำไปสู่การฟื้นฟูประเทศ ให้ทันกับประเทศตะวันตกด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และการศึกษา เพื่อเพิ่มผลิตภาพผลของประเทศ (Heywood, 2021 : 20-22) และได้มีแนวคิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ Walt W. Rostow (1960) ที่กล่าวถึงลำดับขั้นแห่งการพัฒนา (The Stages of Economic Growth) 5 ขั้น ได้แก่ 1.สังคมประเพณี (Traditional Society) เป็นสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ประสิทธิภาพการผลิตมีข้อจำกัดและผลผลิตต่ำ เนื่องจากความ ล้าหลังของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 2. ระบบเศรษฐกิจเตรียมทะยาน (Precondition For Take-Off) เป็นขั้นตอนของสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่าน (Transitional Society) ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและมีการผลิตและการประกอบการแบบทันสมัย ที่สำคัญคือ มีการลงทุนเพิ่มขึ้น 3. ขั้นทะยานขึ้น (Take Off) เป็นช่วงที่การพัฒนาเศรษฐกิจสามารถชนะอุปสรรคได้ มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้มากขึ้น การลงทุนภาคอุตสาหกรรมใหม่ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันยังเกิด

พลังทางการเมืองต่าง ๆ ที่เอื้อต่อความก้าวหน้า ซึ่งสามารถทำให้เศรษฐกิจมีความเจริญเติบโตและมีความทันสมัยมากขึ้น 4.ขั้นไปสู่ความเจริญเติบโต (Drive to Maturity) เป็นขั้นที่เน้นการลงทุนขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลงทุนทางอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ส่งผลให้อัตราการเพิ่มของผลผลิตสูง สามารถทำการผลิตเพื่อการส่งออกได้มาก ทำให้ประเทศมีความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และ 5. ขั้นการบริโภคขนาดใหญ่ (Age of High Consumption) เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคของมวลชน โดยมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เน้นความเจริญเติบโตไปสู่การผลิตสินค้าเพื่อการบริโภคและการบริการต่างๆ ซึ่งสังคมในขั้นนี้ ประชาชนได้รับการตอบสนองความต้องการหรือความจำเป็นพื้นฐานอย่างเต็มที่ (บงกชมาศ เอกเอี่ยม, 2564 : 169)

ภาพที่ 1 ลำดับขั้นแห่งการพัฒนา
ที่มา : กาญจนา แก้วเทพ (2566)

ดังนั้นช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นทศวรรษการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ไม่เพียงแต่ในประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries : NICs) ในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น รวมถึงละตินอเมริกาและในบางประเทศในแอฟริกาด้วยที่มุ่งเน้นการส่งเสริมประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ (OECD, 2011 : 42) รัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา (The State in Development) โดยส่งเสริมให้เกิดการกระจายความเจริญไปสู่ภาคชนบทให้มากขึ้น โดยการเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศเอเชียมีการนำทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) จากประเทศตะวันตกมาใช้ในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมในประเทศเอเชีย เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เกิดการแพร่กระจายของนวัตกรรมเทคโนโลยี การเลียนแบบการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกส่งเสริมให้รัฐมีความเข้มแข็ง ประเทศโลกที่ 3 (Third World) หรือ ประเทศกำลังพัฒนาได้นำระบบทุนนิยมพัฒนาประเทศ

ส่งผลให้เกิดความล้มเหลวของการพัฒนา เกิดการรวมศูนย์อำนาจ การวางแผน การพัฒนาชนบท มุ่งเน้นไปที่เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน การเกษตร ตลอดจนภาคส่วน อื่น ๆ ในชนบท เช่น การทำเหมืองแร่ ป่าไม้ การประมง และการผลิต ส่งผลให้เกิดการกระตุ้น เศรษฐกิจในภาคชนบทเกิดการจ้างงานในภาคบริการ การเงิน การขนส่ง การค้าและภาคอื่น ๆ ได้ (Johnson, 2013) การพัฒนาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการสร้างความเท่าเทียมระหว่างเมืองกับชุมชน รัฐ สนับสนุนทรัพยากรลงไปที่ท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการอุดหนุนเงินทุน เพื่อให้การจ้างงาน ลดปัญหาความยากจน การวางแผน การดำเนินนโยบายทุกชั้นตอนมาจากส่วนกลาง ดังนั้นแนวคิด ความยุติธรรมทางสังคมจึงได้รับความสนใจจากตั้งแต่ในปี 1970 แต่ยังไม่แพร่หลายมากนัก ส่วนใหญ่ เป็นที่นิยมของนักสังคมศาสตร์และนักปรัชญาการเมือง อาจเป็นเพราะแนวคิดได้มีความเกี่ยวข้องกับ ความเท่าเทียมทางสังคม ความเท่าเทียมกันของโอกาสและการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่าทฤษฎีความยุติธรรมได้นำหลักการแนวคิดเกี่ยวกับทุนนิยมเข้าเป็นส่วนหนึ่งด้วย ทฤษฎีทุนนิยมพัฒนาได้ยาก เนื่องจากมีความกังวลเกี่ยวกับปรัชญาการเมืองที่มีการกระจายรายได้ และความมั่งคั่งอย่างยุติธรรม ความไม่เท่าเทียมของทรัพยากร สวัสดิการ ซึ่งมีผลทำให้ผู้คนถูกกีดกัน ออกจากสังคมนี้คือผลของระบบทุนนิยม ดังที่ Amartya Sen ได้อธิบายว่า

โลกาภิวัตน์เป็นทั้งภัยคุกคาม (โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับวิธีการหารายได้และการใช้ชีวิตแบบ ดั้งเดิม) และเป็นโอกาสอันยิ่งใหญ่ (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้วิธีการใหม่แห่งความเจริญรุ่งเรืองและ มั่งคั่ง) ความสามารถของผู้คนในการใช้โอกาสทางบวกล้วนขึ้นอยู่กับว่าพวกเขาไม่ถูกกีดกันจากโอกาสที่ มีประสิทธิภาพที่โลกาภิวัตน์เสนอ (เช่น รูปแบบการแลกเปลี่ยนใหม่ สินค้าใหม่ในการผลิต ทักษะใหม่ ๆ ในการพัฒนา เทคนิคการผลิตใหม่ ๆ เพื่อใช้ เป็นต้น) (Papaioannou, 2014 : 187-188)

นโยบายการพัฒนาในปี 1970-1980 (พ.ศ. 2513-2523) ยังไม่สามารถแก้ปัญหาความ ยากจนและความเหลื่อมล้ำได้ (Poverty and inequality) ในเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออก เฉียงใต้ ต้องการแสวงหาชุดนโยบายที่จะสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมาชุดความคิด ถูกครอบงำด้วยวิธีการการพัฒนาทางตะวันตกการพัฒนาต้องครอบคลุมความต้องการขั้นพื้นฐานของ ประชาชน โดยมีรัฐเป็นเครื่องมือที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย ภารกิจการทำงานภาคชนบทต้องพัฒนา แบบบูรณาการ การที่รัฐอุดหนุนเงินและสนับสนุนสินเชื่อ การส่งเสริมเข้าถึงตลาด แม้โครงการเหล่านี้ จะได้รับการสนับสนุนอย่างมากจาก USAID และธนาคารโลก (World Bank) แต่โครงการเหล่านี้ยังไม่ ประสบความสำเร็จและโครงการดังกล่าวยังไม่เกิดความยั่งยืน (อุทิศ ทาหอม, 2566 : 6) จึงเรียกได้ว่า “ทันสมัย แต่ไม่พัฒนา หรือ ได้อย่าง เสียหลายอย่าง” จากการวิเคราะห์สาเหตุที่ไม่ประสบ ความสำเร็จเกิดขึ้น 6 ประการ ได้แก่ 1. สภาพแวดล้อมทางนโยบายไม่เอื้ออำนวย โดยชุมชนเมืองไม่ เชื่อมั่นความสามารถลงทุนภาคการเกษตร 2. การมุ่งเน้นที่การเกษตรมากเกินไป แม้จะสร้างรายได้ ให้กับครอบครัวประชาชนในภาคชนบท 3. ความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร

โดยเฉพาะที่ดิน 4. ความล้มเหลวของการทำงานเชิงบูรณาการของรัฐ 5. ความล้มเหลวในการกระจาย การตัดสินใจสู่ระดับชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการของรัฐ 6. ความไม่มุ่งมั่นตั้งใจทางการเมืองในการพัฒนาชนบท

2. ยุคปรับตัวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (1980-1990) ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1980 (พ.ศ. 2523) ผล การพัฒนายังไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้ รายได้ต่อหัวของประชาชนใน พื้นที่ชนบทต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศสมาชิกขององค์การเพื่อความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (The Organisation for Economic Co-operation and Development : OECD) ในประเทศสหรัฐอเมริกา ช่องว่างของรายได้การทำงานของประชาชนเขต นอกเมืองและเขตในเมืองแตกต่างกันอย่างชัดเจนถึงปี 1980 (De Janvry, Sadoulet & Murgai, 2002 : 5-9) ใน ค.ศ. 1984 สหประชาชาติ (UN) ได้จัดตั้งกลุ่มอิสระ จำนวน 22 คน มาจากประเทศ สมาชิกทั้งประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้วได้ระบุยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับ ประชาคมระหว่างประเทศ รายงานของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา The World Commission on Environment and Development : WCED) เรื่อง อนาคตร่วมกันของเรา (entitled Our Common Future) ได้รับการพิจารณาอย่างกว้างขวางว่ามีเป็นกุญแจสำคัญใน การนำการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาสู่การเมืองอย่างมั่นคงเวทีการคิด เพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ ใช้ คำว่า "การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development)" กำหนดเป็น "การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่กระทบต่อความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการ ของตนเอง (Development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs)" รายงานได้รับการแปลเป็น ภาษาต่าง ๆ มากกว่า 24 ภาษา และคำจำกัดความของคำนี้ยังคงเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายและมีการอ้างถึงมากที่สุด เป็นครั้งแรกที่คณะกรรมการได้พิจารณาเกี่ยวกับความกังวลด้านสิ่งแวดล้อมที่ เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาจากมุมมองทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มากกว่าที่จะพิจารณา จากพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว คำแนะนำมุ่งเน้นไปที่การบูรณาการการพัฒนา นโยบาย ด้านสิ่งแวดล้อมและความร่วมมือระดับโลก เพื่อตอบสนองความกังวลด้านสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการได้ดำเนินการ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประชุมด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาของ สหประชาชาติที่จะจัดขึ้นในอีกห้าปีต่อมา 'Earth Summit' ในเมือง in Rio de Janeiro ประเทศ บราซิล (Brazil) (Rogers, Jalal, & Boyd, 2012 : 9)

ในทศวรรษ 1990 มีการขยายตัวของโลกาภิวัตน์ (Globalization) กลายเป็นหนึ่งประเด็นที่ ถูกกล่าวถึงมากในสังคมศาสตร์ที่เรียกกันว่า "แนวคิดหลังฟอร์ดนิยมนิยมใหม่ (Post-Fordism)" เป็น แนวคิดที่สวนทางกับแนวคิดหลังฟอร์ดนิยมนิยม ที่ใช้กระบวนการผลิตสินค้า โดยการใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค กระบวนการผลิตแบบดั้งเดิมถูกแทนที่ทั้งหมด เพื่อเข้าสู่โลกาภิวัตน์อย่างเต็มรูปแบบ นับตั้งแต่ในศตวรรษที่ 19 บริษัทข้ามชาติ (Multinational corporations :MNCs) มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการสร้างผลกำไรให้ชนชั้นนำ (Elites)

ในประเทศและความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมหาอำนาจ ในศตวรรษที่ 20 บริษัทข้ามชาติดำเนินการด้วยระบบอุตสาหกรรมที่เรียกว่า "บริษัทแม่ บริษัทลูก (Mother-Daughter) บริษัทแม่มีสำนักงานใหญ่ในประเทศมหาอำนาจได้เปิดบริษัทลูกในต่างประเทศ บริษัทย่อยถูกควบคุมโดยตรงการบริหารจัดการขึ้นอยู่กับบริษัทข้ามชาติทั้งหมด การครอบงำของบริษัทข้ามชาติอันเป็นจุดเริ่มต้นของยุคใหม่ที่มีความเจริญมากขึ้น โดยนำมาตรการเสรีนิยมใหม่มาใช้กับการพัฒนา โลกาภิวัตน์มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่แนวคิดตลาดเสรี (The Globalization Centered on The Idea of a Free Market) ทำหน้าที่ควบคุมทุกขั้นตอน แนวคิดนี้ป้องกันการแทรกแซงจากรัฐบาลกลางเป็นกรอบที่มีประสิทธิภาพดึงดูดนักลงทุนจากต่างชาติ เพื่อทำการฟื้นฟูเศรษฐกิจให้ดีขึ้น พร้อมทั้งสร้างงานและสร้างผลกำไรให้กับประเทศชาติ โดยเชื่อมโยงองค์รวมหาภาคทั่วโลกเข้ามาลงทุนในประเทศ นับเป็นจุดเปลี่ยนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเท่าเทียม เพื่อนำเงินไปสู่การจัดสวัสดิการให้กับประชาชน ทฤษฎีว่าด้วยรัฐชาติ (Nation-States) ไม่สามารถควบคุมกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ เนื่องจากผลการเปลี่ยนแปลงเกิดภายในประเทศที่ต้องการสร้างความเท่าเทียมทางรายได้มากขึ้น การเพิ่มขึ้นของเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberal) ได้สร้างผู้นำทางการเมืองที่มีวิสัยทัศน์แบบใหม่ที่สนับสนุนตลาดเสรีมากขึ้น แม้เดิมที่จะมีแนวคิดที่ปกครองแบบประเพณีนิยม (Administrations of traditionally) เช่น พรรคเดโมแครตในสหรัฐอเมริกาที่ท่าที่เปลี่ยนแปลงไปและยอมรับการเปลี่ยนแปลงตลาดเสรีมากขึ้น (Green (Ed.), 2013: 36-37)

ดังนั้นในทศวรรษ 1990 ได้นำแนวทางเสรีนิยมใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา จากมุมมองทางสังคมมองว่า ทรานส์นัทชันนัลนิวยอร์ก-อเมริกันเฟื่องฟู และเป็นประเทศมหาอำนาจมีบทบาทสำคัญทำให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เมืองลอนดอน ตามด้วยโตเกียวและแฟรงก์เฟิร์ต ฮองกง เซี่ยงไฮ้ และสิงคโปร์ การเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ดีต้องส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจโลก หากจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงความชัดเจนของโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง มี 4 ประการ คือ

ประการแรก การขยายตัวของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ การติดต่อสื่อสารข้ามพรมแดนของประเทศ เช่น เหตุการณ์ การตัดสินใจ และการกระทำในภูมิภาคหนึ่งของโลกมีผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมต่อบุคคล ชุมชน และประเทศ เช่น สงครามกลางเมืองและความขัดแย้งในซีเรียและเยเมนทำให้ผู้คนหลายล้านต้องพลัดถิ่น หลบหนีไปยังรัฐใกล้เคียงและไปไกลถึงยุโรป

ประการที่สอง การทำกิจกรรมที่เชื่อมโยงกันของการใช้ชีวิตตั้งแต่ด้านเศรษฐกิจไปจนถึงระบบนิเวศ พร้อมทั้งการแพร่กระจายของไวรัส เชื้อโรคต่าง ๆ

ประการที่สาม ความรวดเร็วของกระแสข้อมูลข่าวสาร สินค้า การลงทุน และการหมุนเวียนของเทคโนโลยีทั่วโลก

ประการที่สี่ ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับระดับโลก เช่น การลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนในมุมไบ หรือ กลาสโกว์สามารถลดผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อชาวหมู่เกาะแปซิฟิกของซามัวและคิริบาส (Baylis, 2020)

กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดความเป็นโลกเดียวกัน (เป็นการย่อโลกให้เล็กลงโดยการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว) มีความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะในปัจจุบันความเป็นโลกเดียวกันของเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การเงินเสรี ทำให้ทั้งโลกเชื่อมโยงเป็นระบบเดียวกัน ด้วยเทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อการค้าเสรีและการเงินเสรี ส่งผลให้ประชากรในโลกพัฒนาไปสู่การมีอารยธรรมเดียวกันทั้งโลก คือ อารยธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม ที่ขับเคลื่อนด้วยความโลภนิยม และมองว่าอารยธรรมดังกล่าว คือ ความสำเร็จของการพัฒนา นอกจากนี้กระแสโลกาภิวัตน์เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำให้ตลาดโลกเสรี ด้วยการลดหรือยกเลิกกฎเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการค้า และการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้การเคลื่อนย้ายข้ามประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น สินค้า ทุน บริการ แรงงาน และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นไปได้โดยเสรี จากที่กล่าวชี้ให้เห็นว่า โลกาภิวัตน์หมายถึง “โลกไร้พรมแดน” หรือทำให้โลกเล็กลงภายใต้ การพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศ โลกาภิวัตน์เป็นปรากฏการณ์ “กระแสโลก” กระแสโลกเช่นนี้ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อส่วนต่าง ๆ ของโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่กระแสดังกล่าวก็มักจะเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจ เป็นหลัก กล่าวคือ เศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ จะเห็นได้ว่ามีแรงผลักดันจากเศรษฐกิจโลกอย่างชัดเจนขึ้น ที่เรื่องราวและบทบาทของปัจจัยด้านความมั่นคงลดความสำคัญลง พร้อม ๆ กับการที่ประเด็นปัญหาด้านเศรษฐกิจเข้ามามีบทบาทมากขึ้น (ริงสรร์ ธนะพรพันธุ์ และ อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2553 : 8-11)

โลกาภิวัตน์หลังยุคสงครามเย็นจึงถูกวางน้ำหนักไว้กับเรื่องเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้จากการไหลของเงิน สินค้าและบริการ ตลอดจนรวมถึงเรื่องของการลงทุน ที่ปรากฏในรูปของการลงทุนทางตรง (Foreign Direct Investment) หรือการลงทุนจากกลไกระบบเศรษฐกิจเพื่อการแสวงหาผลตอบแทนทางการเงิน (Portfolio Investment) โดยเฉพาะการลงทุนในตลาดหุ้น เพื่อการเก็งกำไร ชีวิตของรัฐและสังคมในช่วงยุคดังกล่าว จึงมุ่งเน้นในเรื่องทางเศรษฐกิจอย่างมากจนอาจเปรียบเทียบได้ว่ารัฐในโลกยุคหลังสงครามเย็น มุ่งในเรื่อง “การแข่งขันสะสมอาวุธ” (Arms Race) แต่รัฐในโลกยุคโลกาภิวัตน์ มุ่งเน้น “การแข่งขันสะสมความมั่นคง” ซึ่งก็เห็นชัดว่า ในยุคสงครามเย็นนั้น อาวุธเป็นตัวแทนของการสร้างเสริมความมั่นคงของรัฐ แต่ในยุคใหม่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่เป็นหนทางไปสู่การมีความมั่นคงของรัฐ จากยุคของความมั่นคงทางทหารที่มีภาพกองทัพและยุทธโศภณสมัยใหม่เป็นตัวแทนไปสู่ประเด็นของความมั่นคงที่ไม่ใช่ทางทหาร (Non-Traditional Security) ที่มีภาพของเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศตัวแทน (สุรชาติ บำรุงสุข, 2553 : 8)

ดังนั้นนักทฤษฎีโลกาภิวัตน์เชื่อว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน รัฐชาติ และระดับประชาคมโลกใน 3 ประการ คือ ประการแรก ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การจัดการทางสังคมเพื่อการผลิต แลกเปลี่ยน การกระจายและการบริโภคสินค้าและบริการ ประการที่สอง ด้านการเมือง ได้แก่ การจัดการทางสังคมเพื่อสร้างศูนย์อำนาจทั้งด้านความมั่นคงในภาครัฐ พลเรือนและกองทัพ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบัน เพื่อควบคุมประชาชนและอาณาบริเวณ ประการที่สาม ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดการทางสังคม

เพื่อการผลิต แลกเปลี่ยนและการแสดงออกซึ่งสัญลักษณ์ซึ่งเป็นตัวแทนของข้อเท็จจริง ความหมาย ระบบ คุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ และรสนิยม อนึ่งการเชื่อมโยงของกระบวนการโลกาภิวัตน์จึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหรือสถาบันทางสังคมกับอาณาบริเวณหรือสังคมหนึ่ง ๆ โดยความเชื่อมโยงนี้อยู่ในรูปของการแลกเปลี่ยนที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนทางวัตถุ ได้แก่ การค้า การเช่า แรงงาน บริการ และเงินทุน ซึ่งมักอยู่ในความสัมพันธ์ 2 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยความสัมพันธ์ตรงที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนแรงงาน ทุนและวัตถุดิบ กับระดับนานาชาติผ่านการค้าแบบไร้พรมแดนโดยผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกอาณาบริเวณ

3. ยุคทางเลือกของการพัฒนา (Alternative Development) (1990-ปัจจุบัน) การเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 มีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 20 อย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากได้พบทวนการเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาของประเทศอุตสาหกรรมในทั่วโลก โดยให้ความสำคัญกับประเทศกำลังพัฒนาให้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจร่วมด้วย พร้อมทั้งมุ่งเน้นการพัฒนาแบบพหุนิยมเพิ่มขึ้น โดยการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาระหว่างประเทศในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ในศตวรรษที่ 21 เกิดปัญหาที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนา คือ การเกิดวิกฤตปี 2008 ของสหรัฐอเมริกาประสบกับวิกฤตหลายครั้ง เช่น การโจมตีการก่อการร้าย 11 กันยายน เรื่องอื้อฉาวขององค์กร Enron และ Anderson พายุเฮอริเคนแคทรีนา วิกฤตสินเชื่อซับไพรม์ (Subprime) และวิกฤตการณ์ทางการเงินวงเงินสินเชื่อและฟองสบู่สังหาริมทรัพย์ของอเมริกาและอังกฤษส่งผลเกิดวิกฤตทางการเงินและเศรษฐกิจที่ร้ายแรงกว่าครั้งใดนับตั้งแต่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ ส่งผลกระทบต่อชะลอตัวและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทางการเมืองในตะวันตก Coda สะท้อนให้เห็นแนวโน้มในศตวรรษที่ 21 ที่เกิดขึ้นหลังวิกฤต 2008 โดยสังเกตว่าการเพิ่มขึ้นของสังคมเกิดขึ้นใหม่อยู่ได้นานกว่าวิกฤตและให้เหตุผลว่าการพัฒนาพหุนิยมยังคงดำเนินต่อไป (Nederveen Pieterse, 2012 : 368-369) จะเห็นได้ว่าผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาส่งผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ดังนั้นการพัฒนาในยุคศตวรรษที่ 21 เป้าหมายของการศึกษามุ่งเน้นไปที่ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองเกี่ยวกับประเทศกำลังพัฒนาได้ถูกจัดลำดับอยู่ในความสำคัญมากขึ้น (อุทิศ ทาหอม, 2566) ขณะเดียวกันก็มีความกังวลเกี่ยวกับความยั่งยืนระหว่างเศรษฐกิจมหภาค สังคมและสิ่งแวดล้อม แนวคิดเรื่อง "การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)" ได้ถูกหยิบยกมาเป็นนโยบายทางด้านเศรษฐศาสตร์ว่าช่องว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ ที่ไม่คำนึงถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติ การผลิตที่ไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรไม่คุ้มค่า ทางเลือกสำคัญต้องให้เกิดการทรัพยากรแบบหมุนเวียน อนาคตทรัพยากรจากธรรมชาติจะลดลงเรื่อย ๆ เนื่องจากมนุษย์จะสะสมปัจจัยการผลิต โดยไม่คำนึงถึงคนรุ่นหลังในการใช้ทรัพยากร ประเทศที่พัฒนาแล้วได้พยายามกำหนดมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นให้กับประเทศกำลังพัฒนา

การศึกษาโดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (The Organization for Economic Co-operation and Development : OECD) ได้ชี้ให้เห็นว่า "อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ นำเข้าเทคโนโลยีที่สะอาดขึ้น เนื่องจากมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศใหม่บังคับให้ทำเช่นนั้น (Shows that "industries had mainly imported cleaner technology because new domestic environmental standards forced them to do so)" และการนำมาสร้างข้อตกลงระหว่างประเทศ เช่น ในการประชุมเจรจาใหม่ขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) สหภาพยุโรปได้พยายามนำเสนอประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ในวาระการประชุมมีการคาดการณ์ถึงข้อจำกัดทางการค้าและต้องมีมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม

โคฟี อันนัน (Kofi Annan) เลขาธิการสหประชาชาติได้โต้แย้งว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ควรใช้เป็นข้ออ้างในการจำกัดการค้า (Kofi Annan has supported this position, arguing that environmental issues should not be used as pretexts for trade restrictions.) ชี้ให้เห็นว่า ในทางตรงกันข้าม "ประสบการณ์ในทางปฏิบัติแสดงให้เห็นว่าการค้าและการลงทุนไม่เพียงแต่นำมาซึ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังนำมาซึ่งมาตรฐานที่สูงขึ้นในด้านสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมด้วย (Practical experience has shown that trade and investment not only bring economic development, but often bring higher standards of human rights and environmental protection as well)" บางครั้งควรมองรายได้ที่สูงขึ้นสำหรับประเทศกำลังพัฒนาด้วย" (Cunha-E-Sa, M. A., & Reis, A. B., 2007: 36)

ในขณะที่ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมยังคงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จากรายงานจากคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (IPCC) เรียกร้องให้มีการดำเนินการทันที มีความจำเป็นต้องละทิ้งรูปแบบการเติบโตตามศตวรรษที่ 20 สำหรับการเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบและวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจคาร์บอนต่ำและเพื่อการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) ซึ่งครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ มนุษย์ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีและเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ของมนุษย์และความเท่าเทียมทางสังคม ลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความขาดแคลนทางนิเวศวิทยา (The green economy aims at improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities) เศรษฐกิจสีเขียวอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจที่ว่าเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืนเศรษฐกิจเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจะสามารถเพิ่มประโยชน์การใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า (Sertyesilisik, B., & Sertyesilisik, E., 2017: 45)

ใน ค.ศ. 1992 เกิดการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nation Conference on Sustainable Development: UNCSD) หรือเรียกกันว่า Rio+20 (ริโอบวกยี่สิบ)

ที่จะจัดขึ้น ระหว่างวันที่ 20-22 มิถุนายน 2555 (ค.ศ. 2012) ณ นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในโอกาสครบรอบ 20 ปีของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nation Conference on Sustainable Development : UNCED) ที่จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อ 20 ปีที่แล้ว (ค.ศ. 1992) ณ นครริโอ เช่นเดียวกันการประชุมครั้งนี้มีหัวข้อการประชุม 2 เรื่อง คือ เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและขีดความยากจน และให้ทุกประเทศพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ได้ถูกเสนอขึ้นมาเป็นวิธีการที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนานโยบายระดับประเทศและความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกัน (โสภารัตน์ จารุสมบัติ, 2562 : 8) สำหรับโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ให้คำจำกัดความว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิด "ความผาสุกของมนุษย์และความเท่าเทียมทางสังคมที่ดีขึ้น ในขณะที่ลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความขาดแคลนทางนิเวศวิทยาได้อย่างมาก (improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities)" รูปแบบที่ง่ายที่สุด เศรษฐกิจสีเขียว คือ การลดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและรวมสังคมในเศรษฐกิจการเพิ่มประสิทธิภาพของทรัพยากรและป้องกันการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและบริการระบบนิเวศ องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจนี้คือการพัฒนาทางเศรษฐกิจมองว่าทุนธรรมชาติเป็นสินทรัพย์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญและเป็นแหล่งสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป้าหมายรวมของการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยรวมเศรษฐกิจสีเขียวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ "ความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้นและความเท่าเทียมทางสังคม และช่วยลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความขาดแคลนทางนิเวศวิทยาได้อย่างดี" (Rogers, Jalal, & Boyd, 2012: 10)

ผลประโยชน์การเติบโตทางเศรษฐกิจเกิดจากความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อม กระบวนการที่คนสีเขียวบ่งชี้ว่าต้องหยุดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษและทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ให้มีความสำคัญกับการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ควรสนับสนุนป้องกันสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน การเติบโตเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นกระบวนการพัฒนาแบบใหม่เพื่อตอบสนองต่อพลังงานที่ยั่งยืน ซึ่งองค์การเพื่อการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจ (The Organization for Economic Cooperation and Development : OECD) ได้มองว่าการเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจสีเขียวเป็นนวัตกรรมส่งผลต่อความยั่งยืนและก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับประเทศที่พัฒนาแล้ว จำเป็นต้องปรับปรุงอุตสาหกรรมและวิถีชีวิตที่เสี่ยงต่อทรัพยากรของตน สำหรับประเทศกำลังพัฒนาสามารถหลีกเลี่ยงสิ่งที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ความท้าทายในประเทศพัฒนาแล้วการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวคือ การเปลี่ยนวิถีชีวิตและลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่

ในระดับที่ยั่งยืน สำหรับความท้าทายของประเทศกำลังพัฒนา คือ การกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เศรษฐกิจสีเขียวสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในลักษณะต่าง ๆ คือ

1. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในการเติบโตทางเศรษฐกิจ (More effective use of natural resources in economic growth)
2. ระบบนิเวศที่มีคุณค่า (Valuing ecosystems) 3. นโยบายเศรษฐกิจระหว่างรุ่น (Intergenerational economic policies)
4. การใช้พลังงานหมุนเวียนเพิ่มขึ้น (Increased use of renewable sources of energy)
5. การปกป้องทรัพย์สินที่สำคัญจากภัยพิบัติที่เกี่ยวข้องกับสภาพอากาศ (Protection of vital assets from climate-related disasters)

6. ลดการสูญเสียทรัพยากร (Reduced waste of resource) (Brears, R. C., 2018 : 7-8) แม้ว่า การขับเคลื่อนสังคมสู่เศรษฐกิจสีเขียวจะมีความยากลำบากอยู่ แต่ด้วยกระแสและทิศทางการเปลี่ยนแปลงของโลกมุ่งเน้นการสร้างร่วมมือกับภาคีสาธารณะ (Public Governance) ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ (สถาบันการศึกษา) และภาคประชาสังคมให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองพร้อมทั้งส่งเสริม สนับสนุนการรับมือกับสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การนำวัสดุของเหลือจากธรรมชาติมากลับมาใช้ใหม่ พร้อมทั้งสร้างมูลค่าวัสดุเหลือใช้ ขณะเดียวกันเศรษฐกิจสีเขียวได้ถูกนำไปบรรจุในนโยบายทางการเมืองทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาให้ตระหนักและห่วงใยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนองค์การสหประชาชาติได้เป็นผู้นำการวางเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการ เกี่ยวกับการแก้ปัญหาสภาพภูมิอากาศ การลดความยากจน การว่างงาน ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ความหิวโหยและภาวะทุพโภชนาการและต้องการบรรลุในปี ค.ศ. 2030

ดังนั้นการพัฒนาสังคมบน BCG ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio economy) คือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า เพิ่มผลิตภาพและสร้างมูลค่าเพิ่ม เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular economy) คือ การหมุนเวียนใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดและการลดของเสีย นำกลับมาใช้ใหม่ เศรษฐกิจสีเขียว (Green economy) มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทั้ง 3 ด้าน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม นับเป็นความสัมพันธ์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต (อุทิศ ทาหอม, 2565 : 134-135)

รากฐานที่มาของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 50 ปี ทั้งประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา ล้วนแล้วได้มุ่งเน้นการพัฒนาที่ส่งเสริมการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนได้อยู่ดี กินดี มีความสุข ในทางตรงกลับเผชิญกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเกษตรเพื่ออุตสาหกรรมส่งผลให้โลกต้องตกอยู่ในภาวะสังคมมีปัญหาและการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน จากสภาพปัญหาดังกล่าวทุกประเทศทั่วโลกได้มองหาคำการพัฒนาแบบสมดุลและยั่งยืนที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นวาระของการพัฒนา ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างการพัฒนาด้วยระบบทุนนิยมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ถูกนำเสนอมาแก้ปัญหาในสภาวะวิกฤตของโลก ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ผ่านการใช้ความรู้ความคู่คุณธรรม เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หากวิเคราะห์รากฐานทางประวัติศาสตร์ (Roost Historical) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกับแนวคิดนิเวศนิยม (Ecologism) หรือนิเวศวิทยา ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 นิเวศวิทยาได้รับการยอมรับว่าเป็นสาขาหนึ่งของชีววิทยาที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการทำความเข้าใจรากฐานการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้เขียนจึงได้จำแนกรายละเอียด 2 ประการ 1. รากฐานที่มาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเทศตะวันตก 2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศไทย ดังนี้

1. รากฐานที่มาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเทศตะวันตก

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงทุกประเทศทั่วโลกเริ่มให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม ใน ค.ศ. 1960-1980 นับเป็นจุดเริ่มต้นทศวรรษแห่งการพัฒนา จะเกิดแนวคิดหลังยุคนวนิยม (Postmodernism) แนวคิดหลังสมัยใหม่ เป็นแนวคิดทางการเมือง ปรัชญา วัฒนธรรม สังคม ดนตรี และอื่น ๆ เป็น “ศิลปะสมัยใหม่” (Modern Art) และ “ลัทธิสมัยใหม่” (Modernism) ที่ทัศนคติใหม่ ๆ ที่มีต่ออดีตและอนาคตและไม่กระทำแบบสุดขั้ว มีมุมมองที่ต่างออกไปจากมุมมองทางความคิดแบบเดิม ๆ ของโลกที่ผ่านมา ไม่ว่าจะแนวคิดลัทธิก่อนสมัยใหม่ หรือแนวคิดลัทธิสมัยใหม่ (post-modern) แนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ถูกจัดเข้ารวมกับทฤษฎีแนววิพากษ์ (Critical Theory/Critical) ซึ่งหนึ่งนั้นได้เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดนิเวศนิยม (Ecologism) หรือ นิเวศวิทยา ที่นับเป็นรากฐานที่มาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเทศตะวันตก ในทศวรรษ 1960 โดยขบวนการสีเขียว (Green Group) ที่เติบโตขึ้นได้ถูกเสนอเป็นอุดมการณ์เคลื่อนไหวใหม่ แม้ว่าการเมืองสิ่งแวดล้อมหรือการเมืองที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักวิชาการได้อธิบายว่า “หลักการของระบบนิเวศวิทยาร่วมสมัยได้รับอิทธิพลของความเชื่ออนาจาริตในสมัยโบราณซึ่งเน้นแนวความคิดเรื่องแม่ธรณี และรวมถึงศาสนาตะวันออก เช่น ฮินดู พุทธ และเต๋าด้วย” อย่างไรก็ตามแนวคิดนิเวศวิทยา (Ecologism) ส่วนใหญ่ยังคงต่อต้านอุตสาหกรรมปรากฏ

ชัดเจนในศตวรรษที่ 19 มีการพัฒนาเมืองและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมจำนวนมาก ทำให้ผู้คนเริ่มให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตในภาคชนบทมากขึ้น สภาพสังคมแบบดั้งเดิมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เยอรมนีได้กลายเป็นมหาอำนาจทางอุตสาหกรรมที่ทำนายเศรษฐกิจของสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกา พัฒนาอุตสาหกรรมเยอรมนีได้ส่งผลวิถีชีวิตของภาคการเกษตร หรือ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงจนทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม นำไปสู่เรียกร้องและการเคลื่อนไหวทางการเมืองให้ "กลับสู่ธรรมชาติ" (Heywood, 2021 : 231-234)

แนวคิดนิเวศวิทยา หรือ การเมืองที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นจุดสัมพันธ์ระหว่างสังคมอุตสาหกรรมกับสิ่งแวดล้อม ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นล้วนมีความสัมพันธ์ทั้งระดับชาติและนานาชาติ ใน ค.ศ. 1960 และ ทศวรรษ 1970 สิ่งนี้เกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมพยายามมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความมั่นคงของโลกในอนาคตอย่างน้อยที่สุดในประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้ว ซึ่งผลงานที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเมืองที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในยุคแรก ได้แก่ เรื่อง The Silent Spring (1962) ของราเชล คาร์สัน การวิพากษ์วิจารณ์ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสัตว์ป่าและโลกมนุษย์จากการใช้สารกำจัดศัตรูพืชที่เพิ่มขึ้นและ สารเคมีทางการเกษตรอื่น ๆ และ Our Synthetic Environment (1962-1975) ของ Murray Bookchin ตรวจสอบว่ายาฆ่าแมลง วัตถุเจือปนอาหาร และรังสีเอกซ์ทำให้เกิดความเจ็บป่วยต่าง ๆ ของมนุษย์รวมทั้งโรคมะเร็งด้วย ในทศวรรษที่ 1960 และ 1970 ยังเห็นการถือกำเนิดของขององค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organizations : NGOs) หรือ นักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ ตั้งแต่กรีนพีซและ Friends of the Earth ไปจนถึงนักเคลื่อนไหวอื่น ๆ ที่เรียกว่า "นักประท้วงด้านสิ่งแวดล้อม (Eco-warrior)" ซึ่งรณรงค์เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ เช่น อันตรายจากมลภาวะ ปริมาณสำรองเชื้อเพลิงฟอสซิลที่ลดน้อยลง การตัดไม้ทำลายป่าและการทดลองกับสัตว์ (Heywood, 2014 : 384)

ความตระหนักถึงนิเวศวิทยาของทศวรรษ 1970 ก่อให้เกิดความวิตกกังวลในระดับต่าง ๆ ของโลก ได้แก่ ฝนกรด ชั้นโอโซน ภาวะโลกร้อน การสูญพันธุ์ของสายพันธุ์ ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม การสิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติ ในทุกประเทศได้มีการก่อสร้าง มลพิษ ระดับท้องถิ่นมีปัญหาลำน้ำ แม่น้ำ ถนน และส่วนบุคคลก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ คุณภาพชีวิต (Talshir, 2002 : 33) จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติ ได้มีรายงานข้อจำกัดของการเติบโต (The Limits to Growth) (Meadows et al., 1974) เป็นหนังสือที่ความสำคัญต่อระบบนิเวศวิทยาเรียกร้องให้สังคมโลกต้องมี "วาระสีเขียว (Green Agenda)" โดยให้ความสำคัญการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดอย่างคุ้มค่า การพัฒนาเศรษฐกิจต้องทำลายสิ่งแวดล้อมและต้องมีระบบการจัดการมลพิษที่ดี (Dobson, 2007 : 10-12) คำว่า "นิเวศวิทยา" ได้รับการยอมรับเช่นเดียวกับ "สิ่งแวดล้อม" ในสหรัฐอเมริกา เรียกมุมมองนี้ว่า "การเมืองสีเขียว (Green Political)" หรือ "กลุ่มสีเขียว (Green Group)" เป็นการเมืองที่ยึดหลักการและนโยบายให้ความสำคัญกับการดูแลสิ่งแวดล้อมและมีการเคลื่อนไหวพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

ป้องกันความเสียหายทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ มลภาวะในอากาศและน้ำ การทำลายป่าฝนเขตร้อน การสูญพันธุ์อย่างรวดเร็วของพืชทั้งชนิดและสัตว์ต่าง ๆ ภาวะเรือนกระจก (ทำให้ชั้นบรรยากาศของโลกร้อนขึ้น) การทำลายป่าไม้และทะเลสาบจากฝนกรด การทำลายชั้นโอโซนที่ปกป้องโลก อุดมการณ์นิเวศนิยมมีหลักการที่ต่อต้าน 2 ประการ ประการแรก ต่อต้านวิถีคิดทางการเมืองที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ประการที่สอง ต้องมีวิสัยทัศน์ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม (Ball, Dagger, & O'Neill, 2019 : 276-277)

ดังนั้นอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือ การเมืองสีเขียว ((Green Political) จะมโนนโยบายให้ความสำคัญระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ มองคุณค่าของธรรมชาติที่ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การประชุมระดับนานาชาติครั้งแรกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม คือ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (UNCHE) ในปี 1972 ที่กรุงสตอกโฮล์ม การประชุมสตอกโฮล์ม ได้นำไปสู่การจัดตั้งโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) รับผิดชอบงานกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐและองค์การระหว่างประเทศ เพื่อส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อมในระดับภูมิภาคและระดับโลกให้ดีขึ้น นับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ต่อมา ประเด็นเกี่ยวสิ่งแวดล้อมถูกให้ความสำคัญเป็นวาระทางการเมือง โดยพรรคอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่อยู่ในประเทศอุตสาหกรรม เป็นแบบอย่างการบุกเบิกโครงการสีเขียว (Greens) ของประเทศเยอรมันและการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม 3 ประการ

1. ปัญหาด้านทรัพยากร ความพยายามในการอนุรักษ์วัสดุธรรมชาติ โดยการลดการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถหมุนเวียนได้ (ถ่านหิน น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น) การเพิ่มการใช้ทรัพยากรหมุนเวียน (เช่น ลม คลื่น และพลังงานน้ำขึ้นน้ำลง) และลดจำนวนประชากร การเจริญเติบโต ซึ่งช่วยลดการใช้ทรัพยากร

2. ปัญหาการเสื่อมโทรม ความพยายามในการลดความเสียหายที่เกิดจากของเสียที่เกิดจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การลดระดับมลพิษ เพิ่มการนำกลับมาใช้ใหม่ และพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (มลพิษน้อยลง)

3 ปัญหาด้านจริยธรรม ความพยายามในการฟื้นฟูสมดุลระหว่างมนุษยชาติและธรรมชาติ ผ่านการอนุรักษ์สัตว์ป่าและความเป็นป่า การเคารพในสายพันธุ์อื่น (สิทธิของสัตว์และสวัสดิภาพสัตว์) และการเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติทางการเกษตร (การทำเกษตรอินทรีย์) (Heywood, 2014 : 385)

ในปี 1984 องค์การสหประชาชาติ (The United Nations : UN) นับเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (The Sustainable Development Goals : SDGs) ได้จัดตั้งกลุ่มอิสระจำนวน 22 คน ซึ่งมาจากประเทศสมาชิกของทั้งประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้ว และกำหนดให้ระบุกฤษฎีด้านสิ่งแวดล้อมระยะยาวสำหรับประชาคมระหว่างประเทศ และใน ค.ศ. 1987 Gro Harlem Brundtland ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการสหประชาชาติที่ตีพิมพ์รายงาน

อนาคตร่วมของพวกเรา (Our Common Future) ในรายงานดังกล่าวให้คำนิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า "ความสามารถในการทำให้การพัฒนายั่งยืน เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นไปตามความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง"

นับเป็นกุญแจที่สำคัญกับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความยั่งยืน สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงเกี่ยวข้องกับความพร้อมของทรัพยากรและความสามารถของสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ แต่ยังรวมถึงข้อจำกัดทางเทคโนโลยี สังคม และการเมืองด้วย ความยั่งยืนไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของสภาวะของโลกธรรมชาติเท่านั้น เนื่องจากผลกระทบต่อโลกธรรมชาตินั้นถูกกำหนด โดยองค์กรทางสังคมและการเมือง ตลอดจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเทคโนโลยีด้วย ในรายงานระบุอย่างชัดเจนว่า เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มิติสำคัญ 3 มิติที่ต้องเน้นไปพร้อม ๆ กัน คือ มิติด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ เป็น 3 มิติแห่งความยั่งยืน และแสดงให้เห็นว่าเหตุใดปัญญาประดิษฐ์ (AI : Artificial Intelligence) จึงสนใจเกี่ยวกับความยั่งยืน 2 ประการ คือ

ประการแรกปัญญาประดิษฐ์ (AI : Artificial Intelligence) อาจเปลี่ยนแปลงปัจจัยทางเทคโนโลยีที่กำหนดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและความสามารถตรวจสอบ ติดตามทรัพยากร

ประการที่สอง การส่งเสริมนวัตกรรมและการเติบโตทางเศรษฐกิจ มีนัยยะถึงประเภทของทรัพยากรที่ใช้และวิธีที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รวมถึงวิธีจัดระเบียบสังคมและความแตกต่างระหว่างสังคมอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ค.ศ. 1987 นั้น มีเป้าหมายเกี่ยวข้องกับความยั่งยืนได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (The Sustainable Development Goals : SDGs) คือ เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (The Millennium Development Goals (MDGs) ประกอบด้วยแปดเป้าหมาย (Sætra, 2022 : 7-10) งานของคณะกรรมการการถูกนำไปใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการประชุมสหประชาชาติ (The United Nations : UN) ด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่จะจัดขึ้นในอีก 5 ปีต่อมา การประชุมสุดยอดโลกที่รีโอเดจาเนโร ประเทศบราซิลในปี 1992 เป็นการประชุมระดับนานาชาติที่ใหญ่ที่สุดในขณะนั้นและเป็นครั้งแรกที่ผู้นำทุกประเทศได้รวมตัวกัน เพื่อพิจารณาสิ่งแวดล้อม ผู้นำทุกประเทศ หรือ รัฐบาลหนึ่ง 116 คนและผู้แทนกว่า 8,000 คนเข้าร่วม องค์กรภาคประชาสังคม (Non-Governmental Organisations : NGOs) อีก 3,000 แห่งเข้าร่วมในเวทีคู่ขนาน จุดมุ่งหมายหลัก คือ การระบุหลักการของวาระการดำเนินการ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต ผลลัพธ์ที่สำคัญ คือ เอกสาร "วาระที่ 21" ได้ระบุแนวทางการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในต้นศตวรรษที่ 21 การนำการพัฒนาที่ยั่งยืนไปสู่การปฏิบัตินั้นถือว่าเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วน กลุ่ม และองค์กรอย่างเต็มรูปแบบ ในธุรกิจและวิทยาศาสตร์ กลุ่มเยาวชนและคริสตจักรภายใน

ชุมชน และโดยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและหน่วยงานระหว่างประเทศ อนุสัญญาาระหว่างประเทศที่สำคัญจำนวนหนึ่งได้ตกลงกันที่ The World Summit on Sustainable Development (WSSD) หรือการประชุมริโอ (Rio) ซึ่งรวมถึงอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อรับทราบปัญหาที่เพิ่มขึ้นของการใช้ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดจากมนุษย์ มีการมองโลกในแง่ดีเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วมกันในนามของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกและระหว่างคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ซึ่งจะขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนไปสู่การปฏิบัติ

ในปี 2002 ประมุขแห่งรัฐ 104 คนมารวมตัวกันอีกครั้งเพื่อเข้าร่วมการประชุมสุดยอดโลกของสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (WSSD) ในเมืองโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ จุดมุ่งหมาย คือเพื่อฟื้นฟูในระดับการเมืองสูงสุด ความมุ่งมั่นระดับโลกในการเป็นหุ้นส่วนทางเหนือ-ใต้ เพื่อบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน ถูกเรียกว่าเป็น "การประชุมสุดยอดที่ครอบคลุมมากที่สุดจนถึงปัจจุบัน" สำหรับวิธีการดังนี้

ส่วนที่ 1 มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ 8 บท ครอบคลุมความร่วมมือระหว่างประเทศ การต่อสู้กับความยากจน รูปแบบการบริโภค ประชากร สุขภาพ การตั้งถิ่นฐาน และสภาพแวดล้อมแบบบูรณาการและการตัดสินใจในการพัฒนา

ส่วนที่ 2 การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรเพื่อการพัฒนา 14 บทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ครอบคลุมถึงชั้นบรรยากาศ มหาสมุทร แหล่งน้ำจืดและน้ำ การจัดการทรัพยากรที่ดิน การตัดไม้ทำลายป่า การทำให้เป็นทะเลทราย สภาพแวดล้อมบนภูเขา เกษตรกรรมยั่งยืนและการพัฒนาชนบท นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและเทคโนโลยีชีวภาพ ของเสียที่เป็นพิษ อันตราย ของแข็งและกัมมันตภาพรังสี

ส่วนที่ 3 การเสริมสร้างบทบาทของกลุ่มหลัก 10 บทที่กล่าวถึงบทบาทของสตรี เยาวชน และชนพื้นเมืองในการพัฒนาที่ยั่งยืน บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานท้องถิ่น สหภาพแรงงาน ธุรกิจ นักวิทยาศาสตร์ และเกษตรกร (Rogers, Jalal & Boyd, 2012 : 8-9)

มีกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมากขึ้นเข้าร่วมการประชุมอย่างเป็นทางการ รวมถึงการปรากฏตัวที่ใหญ่กว่าสำหรับธุรกิจและองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมากจากประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเป็นตัวแทนของประเด็นสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรมทางสังคม และความรับผิดชอบทางธุรกิจ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้เสนอแนวทางใหม่ในการจัดการกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับโลก และ "ความเข้าใจที่กระจายอำนาจมากขึ้นเกี่ยวกับที่มาของการเปลี่ยนแปลง (More decentralized understanding of where change comes from)" มีความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา

สิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ข้อกังวลหลักในตอนต้นของศตวรรษที่ 21 คือ ความเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องของระบบสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ริโอ (Rio) รวมถึงความยากจนที่คงอยู่และหลักฐานของความไม่เสมอภาคทั่วโลกที่กว้างขึ้น

จะเห็นได้ว่าจุดการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ทฤษฎีทางเลือกของการพัฒนา (Alternative Theory of Development) เกิดขึ้นใน ค.ศ. 1990 เนื่องจากวิกฤตการณ์ “การพัฒนากระแสหลัก” หรือ “วิกฤตการณ์ทฤษฎีการพัฒนา” กล่าวคือ ทฤษฎีการพัฒนา (Modernization) เนื้อหาส่วนใหญ่มาจากแนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ ที่มุ่งเน้นการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว (อภิชัย พันธเสน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ จูติพร ศิริพันธ์ พันธเสน และ สุวัจนรา เปี่ยมญาติ, 2550 : 71) แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนให้กับประเทศโลกที่ 3 (Third World) หรือ ประเทศกำลังพัฒนา ประเทศด้อยพัฒนาได้ ขณะเดียวกันยังทำให้ประเทศเหล่านั้นอยู่ในสภาวะความเสี่ยงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ กระแสทฤษฎีการพัฒนา (Modernization) ถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหายั่งยืน จึงเกิดทฤษฎีทางเลือกของการพัฒนา (Alternative Theory of Development) ขึ้นมา เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพบริบทสังคมและประเทศนั้น ๆ ได้แก่ แนวคิดการพัฒนายั่งยืน แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดศาสนธรรม แนวคิดอื่น ๆ เป็นต้น หรือเรียกว่า “แนวคิดหลังยุคสมัยใหม่ หรือ แนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism)” นั่นเอง

ใน ค.ศ. 2000 สหประชาชาติได้ให้คำมั่นว่าจะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) 8 ประการ ครอบคลุมถึงข้อกังวลมากมาย 1 ในเป้าหมายนั้น หมายถึง การพัฒนายั่งยืนอย่างชัดเจนและการดำเนินการของรัฐบาลจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนายั่งยืนของประเทศ เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามที่ The World Summit on Sustainable Development (WSSD) มีความกังวลหลักคือผลกระทบของ "โลกาภิวัตน์ (Globalization)" ที่มีผลต่อคนยากจน มีการเชื่อมต่อคน สถานที่ให้เกิดความใกล้ชิดในโลกผ่านกระแสการเงิน เช่น ผลประโยชน์และต้นทุนของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจไม่ได้ถูกแบ่งปันอย่างเท่าเทียมกันข้าม หรือ ภายในประเทศ ความยากจน ความไม่เท่าเทียม การกีดกันถูกระบุว่าเป็นภัยคุกคาม ไม่เพียงแต่ต่อสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงทางเศรษฐกิจรวมถึงความมั่นคงในอนาคตและประชาธิปไตยด้วย ในขณะที่โลกาภิวัตน์ไม่ได้ถูกกล่าวถึงในการประชุมที่ริโอ (Rio) ทศวรรษต่อมาศูนย์กลางของการทำความเข้าใจการพัฒนายั่งยืนดังที่เห็นในปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์ก

การประชุมสุดยอดของสหประชาชาติครั้งต่อไป “Rio+20” กำลังมีการวางแผนสำหรับปี 2012 ซึ่งจะจัดขึ้นอีกครั้งในบราซิล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งหมดได้รับเชิญเข้าร่วมการ

ประชุมและได้จัดทำเอกสารการทำงานผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน จุดมุ่งหมายของการประชุม คือ เพื่อรักษาความมุ่งมั่นทางการเมืองที่ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเมินความคืบหน้าเกี่ยวกับผลลัพธ์ของการประชุมสุดยอดครั้งที่ผ่านมาและจัดการกับปัญหาวิกฤตของประชาคมโลกก้าวไปสู่ "เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy)" และสร้างกรอบการประเมินในอนาคต สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นอย่างไร ความท้าทายเหล่านี้เกิดจากอะไร และเกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งวิกฤตการณ์โลกกำลังเผชิญอยู่หลายอย่าง เช่น สภาพภูมิอากาศ เศรษฐกิจ อาหารและพลังงานและความยากจน เป็นต้น ปัจจุบันเข้าใจว่ามีความเชื่อมโยงกัน แนวคิดของเศรษฐกิจสีเขียว คือ การแสวงหาระบบเศรษฐกิจที่สามารถแก้ไขและป้องกันวิกฤตการณ์เหล่านี้ได้ ขณะเดียวกันปกป้องระบบนิเวศของโลก ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ ช่วยบรรเทาความยากจนเกี่ยวกับกรอบโครงสร้างสถาบันในอนาคต สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ องค์การที่เป็นทางการ (รวมถึงองค์กรที่อยู่ในองค์การสหประชาชาติ) “เหมาะสมต่อวัตถุประสงค์ (Fit for purpose)” การชี้แนะ การติดตามและประสานงานความก้าวหน้าสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต โดยส่งเสริม "ธรรมาภิบาล (Governance)" ในวงกว้าง การพัฒนาที่ยั่งยืนทุกองค์การหน่วยงานมีบทบาทสำคัญ ไม่เพียงแต่ในภาครัฐเท่านั้น แต่ยังรวมถึงองค์กรธุรกิจส่วนตัวและภาคประชาสังคมในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย (Rogers, Jalal, & Boyd, 2012 : 10-11)

ใน ค.ศ. 2015 ประชาคมระหว่างประเทศได้รับรองข้อตกลงระดับโลกหลายชุดที่มีความสำคัญต่อวาระการพัฒนาแบบใหม่ 3 ประการ ประการแรก การยอมรับการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่แทนที่เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) ประการที่สอง กรอบการทำงานใหม่สำหรับการจัดหาเงินทุนสำหรับเป้าหมายการพัฒนา ประการที่สาม บรรลุข้อตกลงที่มีผลผูกพันทางกฎหมายและเป็นสากลเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศ ข้อตกลงทั้ง 3 ประการ ได้สรุปการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในนิวยอร์กเป็นการประชุมระหว่างประเทศครั้งที่ 3 เกี่ยวกับการจัดหาเงินทุนเพื่อการพัฒนาในแอดดิส อาบาบา (Addis Ababa) และการประชุม (Conference of the Parties : COP21) ในปารีส ร่วมกันกำหนดองค์ประกอบหลักของวาระการพัฒนาหลังปี 2015 และนำไปสู่ยุคใหม่ของการพัฒนา ก่อนที่จะมีการยอมรับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และออกสารวาระปฏิบัติการแอดดิส อาบาบา (Addis Ababa Action Agenda: AAAA) การพัฒนาแผนปฏิบัติการของกลุ่มเครือข่ายสมาชิกรัฐสภาเอเชียใต้ เพื่อการต่อต้านการทุจริตและกลุ่มเครือข่ายสมาชิกรัฐสภาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อการต่อต้านการทุจริต (South Asian Parliamentarians Against Corruption (SAPAC) and Southeast Asian Parliamentarians Against Corruption (SEAPAC) Regional Chapter Action Plan) อันมีจุดมุ่งหมายเพื่อวางแนวทางในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการปรับปรุง

ความมีประสิทธิภาพของการพัฒนา ตลอดจนการปฏิบัติและการติดตามการดำเนินงานตามเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน ในระดับภูมิภาค การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเพิ่มขึ้นอย่างมากในเงินทุน มีการประมาณว่าประเทศต่าง ๆ จะต้องใช้เงินสูงถึง 4.5 ล้านล้านดอลลาร์ต่อปี ความยั่งยืนจึงได้ถูกนำเสนอให้เป็นนโยบายของระหว่างประเทศ ความยั่งยืน คือ สภาวะสมดุล หมายความว่าโลกธรรมชาติควรอยู่ในสภาพที่มั่นคงซึ่งไม่สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ บรรยากาศสมดุลและธรรมชาติสามารถจำลองตัวเองได้สำเร็จ Donella Meadows (1941–2001) นักสิ่งแวดล้อมชาวอเมริกัน กล่าวถึงความยั่งยืนว่า "ความสมดุลอย่างรอบคอบระหว่างเป้าหมายระยะยาวและระยะสั้นและการเน้นที่ความพอเพียง ความเท่าเทียม และคุณภาพชีวิตมากกว่าปริมาณผลผลิต" ความยั่งยืนมีคุณสมบัติ 4 ประการ ได้แก่

1. ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ที่มีอยู่แล้วและทำให้เกิดความหลากหลายในธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพถูกมองว่าเป็นจุดจบในตัวมันเองและเป็นการประกันว่าโลกธรรมชาติยังคงอยู่ในสภาพที่สมดุล การอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัย ระบบการอนุรักษ์ และการทำลายสัตว์และพืชอย่างไม่มีควมรับผิดชอบ ถือเป็นตัวอย่างทั่วไปของการกระทำ

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยปกติแล้ว การดำเนินการนี้จะดำเนินการโดยการพัฒนาการผลิตพลังงานที่ยั่งยืน เช่น ระบบนิวเคลียร์ ลม คลื่น น้ำขึ้นน้ำลง และระบบความร้อน รวมถึงระบบรีไซเคิล

3. การอนุรักษ์ธรรมชาติ หมายถึง การปกป้องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วยกฎหมายการวางแผนที่รัดกุม การควบคุมการพัฒนาอุตสาหกรรม และการออกกฎหมายไม่ให้เกิดทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างผิดกฎหมาย เช่น การตัดไม้ในป่าดิบชื้น

4. การควบคุมมลภาวะในชั้นบรรยากาศและทางน้ำ ออกแบบมาเพื่อรักษาสภาพแม่น้ำและทะเลตลอดจนชั้นบรรยากาศ (Kelly & McNaughton, 2017 : 279 : 280)

หลักการสำคัญของวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี 2030 (Agenda for Sustainable Development) คือ “การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (No one left behind)” ยังมีอีกหลายคนที่ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง トラบิตที่มีความหวังเพียงเล็กน้อยที่อัตราความก้าวหน้าในปัจจุบัน การกำจัดความยากจนขั้นรุนแรงหรือความหิวโหยภายในปี 2030 ตามที่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) มุ่งมั่นที่จะทำให้อำนาจ คือ

1. จากแนวโน้มในปัจจุบัน ผู้ที่อาศัยอยู่ในความยากจนขั้นแค้นโดยมีรายได้ต่ำกว่า 1.90 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อวัน จะยังคงมีจำนวนประมาณ 6% ของประชากรโลกในปี 2030 หรือประมาณ 400-475 ล้านคน

2. ความหิวโหยของโลกเพิ่มขึ้นในช่วงสามปีที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อผู้คน 821 ล้านคนในปี 2017 หรือหนึ่งในเก้าของคนทั้งหมดบนโลก

3. โลกโดยรวมนั้นไม่ใกล้จะบรรลุความทะเยอทะยานของข้อตกลงปารีสที่จะจำกัดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลกให้ต่ำกว่าสององศาเซลเซียส และไม่ควรมากเกิน 1.5 องศา

ความท้าทายที่สุดเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ในบริบทที่เปราะบางของโลก ตามคำจำกัดความขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ผู้ที่อาศัยอยู่ในบริบทดังกล่าวมีจำนวนเกือบ 1 ใน 4 ของประชากรโลก 1.8 พันล้านคน จำนวนดังกล่าวคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 2.3 พันล้านคนภายในปี 2030 (Walker, Pekmezovic & Walker, 2019 : 1-4) ซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องการบรรลุมีทั้งหมด 17 เป้าหมาย ได้แก่

เป้าหมายที่ 1 ยุติความยากจนทุกรูปแบบทุกที่

เป้าหมายที่ 2 ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงด้านอาหาร และปรับปรุงโภชนาการ และส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืน

เป้าหมายที่ 3 สร้างหลักประกันให้มีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคน ทุกวัย

เป้าหมายที่ 4 ประกันการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน และส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 5 บรรลุความเท่าเทียมทางเพศและส่งเสริมผู้หญิงและเด็กผู้หญิงทุกคน

เป้าหมาย 6 สร้างความมั่นใจในความพร้อมและการจัดการน้ำและการสุขาภิบาลอย่างยั่งยืนสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 7 รับประกันการเข้าถึงพลังงานราคาไม่แพง เชื่อถือได้ ยั่งยืน และทันสมัยสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และมีประสิทธิภาพ และการทำงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 9 สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่ยืดหยุ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและยั่งยืน อุตสาหกรรมและส่งเสริมนวัตกรรม

เป้าหมายที่ 10 ลดความเหลื่อมล้ำภายในและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย ยืดหยุ่น และยั่งยืน

เป้าหมายที่ 12 รับรองรูปแบบการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 13 ดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ

เป้าหมายที่ 14 อนุรักษ์และใช้มหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 15 ปกป้อง พื้นฟู และส่งเสริมการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้กับการแปรสภาพเป็นทะเลทราย หยุดและย้อนกลับความเสื่อมโทรมของที่ดินและหยุดการสูญเสียมลพิษทางชีวภาพ

เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและไม่แบ่งแยกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าหมายที่ 17 เสริมสร้างวิธีการดำเนินการและฟื้นฟูความเป็นหุ้นส่วนระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Walker, Pekmezovic & Walker, 2019 : 5-7)

แนวคิดนิเวศนิยม (Ecologism) หรือ นิเวศวิทยา มองว่าการพัฒนาให้สังคมมีความทันสมัยส่งผลให้เกิดความไม่ยั่งยืน จึงได้ร่วมกันขับเคลื่อนป้องกันแก้ไขให้เกิดความเข้มแข็งด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสร้างความตระหนักให้เข้าใจการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Blühdorn, 2011 : 42) แนวคิดนิเวศนิยม (Ecologism) หรือ นิเวศวิทยา ได้ยึดมั่นในอุดมการณ์ตลอด 20 ปีที่ผ่านมา สำหรับวัตถุประสงค์ของภาพรวมนี้มีจุดเชื่อมต่อกับประวัติศาสตร์ที่สำคัญของแนวคิดนิเวศนิยม (Ecologism) หรือ นิเวศวิทยาให้ความสำคัญกับ 5 ประเด็นที่ควรค่าแก่การสังเกตและนำไปสู่การวิเคราะห์และมีความแตกต่างกัน ได้แก่ ภูมิอากาศ, นิเวศวิทยาสมัยใหม่, สติลลีสเซีย, ทฤษฎีนิเวศนิยมและการหมุนเวียนของนิเวศวิทยา (Luke, 2009 : 490) แนวคิดนิเวศนิยมจึงให้ความสนใจกับความยั่งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่เกี่ยวกับโลกสีเขียวและธรรมชาติที่ไร้มลพิษ (Green Political ideology) มุ่งโจมตีรากฐานความคิดแบบอุตสาหกรรมนิยมว่า “การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในภาพรวม” หากมีการเพิ่มขึ้นยิ่งส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรมากขึ้นไปด้วย ความไม่เท่าเทียมของนิเวศนิยม จึงได้มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างสมดุลบนพื้นฐานทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การพัฒนาต้องมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทรเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียมและต่อต้านการความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจที่ทำลายสิ่งแวดล้อม

2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศไทย

การพัฒนาประเทศในอดีตให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยเชื่อว่าถ้าสามารถทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้าแล้ว จะส่งผลให้ประชาชนมีรายได้ในการครองชีพ

รวมถึงมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย การพัฒนาในแนวคิดจากตะวันตกดังกล่าวได้หลังไหลไปยังประเทศต่าง ๆ ที่ด้วยด้วยวิทยาการและเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนา ได้แก่ พลังงาน แร่ธาตุ ป่าไม้ กำลังคน เป็นต้น การถาโถมสร้างค่านิยมการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยโดยไม่คิดคำนึงว่าประเทศที่ยากจนจะมีกำลังทรัพยากรจากไหนมาใช้จ่ายบริโภค ไม่ว่าจะเป็นห้างสรรพสินค้า อาหาร โทรศัพท์มือถือ กระแสความทันสมัย เป็นต้น ล้วนแต่นำมาซึ่งค่านิยมที่สวนกระแสในการดำรงชีวิต เนื่องจากถูกรอบงำทางความคิดจากประเทศที่เจริญ จึงทำให้เกิดผลกระทบตามมาอย่างรุนแรง วัฒนธรรมท้องถิ่นถูกกลืนหาย โดยคนพื้นเมืองไม่มีสนใจสิ่งที่สูญเสีย การแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จำเป็นต้องบริโภคทรัพยากรเพิ่มขึ้น กอปรกับขาดการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้อย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น วิกฤติฐานทรัพยากรเกษตร และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ ไม่มีการเตรียมทดแทนและสร้างให้เกิดความสมดุล (Balance) กับสิ่งที่ได้สูญเสียไป (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2556 : 33-34) ประเด็นสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นความรู้ "สหวิทยาการ" ที่รวมทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์มาอยู่ในหลักการ หรือเรียกว่า "วิทยาศาสตร์สังคม (Social Science)" เป็นการสร้างวิธีการแก้ไขปัญหามีความสลับซับซ้อน มุ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรดิน น้ำ ป่า อากาศ และระบบนิเวศโดยรวมปรากฏชัด องค์ความรู้ ภูมิศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ซึ่งบ่งบอกถึงความรู้ที่เป็นองค์รวม อาทิ ความรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ/ชีวพันธุ์พืช สัตว์น้ำ สัตว์บก สัตว์ป่า ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของสัตว์รวมไปถึงความสมบูรณ์และความเสื่อมโทรมของระบบธรรมชาติควบคู่ไปกับองค์ความรู้เพื่อฟื้นฟู สภาพธรรมชาติ องค์ความรู้ที่ชุมชน/ปัจเจกชนสั่งสมมาจนเป็น "ภูมิปัญญาพื้นบ้าน" อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของดุลยภาพตามธรรมชาติ ความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างระบบต่าง ๆ เช่น ระบบการเมือง สังคม วัฒนธรรม กับระบบนิเวศธรรมชาติ นำไปสู่การผนึกพลังช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ด้านการอาชีพ มิติมนุษย์ สังคม วัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจทางเลือกให้เกิดดุลยภาพ (อภิชัย พันธเสน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สาน รุติพร ศิริพันธ์ พันธเสน และสุวัจฉรา เปี่ยมญาติ, 2550 : 13) ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกันให้เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระองค์ได้มีพระราชดำรัสหลายครั้ง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องให้พออยู่ พอกิน มีภูมิคุ้มกัน และพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เพื่อรับกับสถานการณ์และวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งจากภายในและภายนอก นับวันจะมีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางรับมือการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชได้มีพระบรมราโชวาทเกิดขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2517 ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร 19 กรกฎาคม 2517 ดังความตอนหนึ่งว่า

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นความยากลำบากในที่สุด” (มานิต กิตติจุงจิต, 2555 : 12)

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงครั้งแรกเมื่อ 2517 มีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

“ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่ พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพออยู่ พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้ารักษาความพอมีพอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้กำลังตก กำลังแย่ กำลังยุ่ง เพราะแสวงหาความยิ่งยวดในอำนาจ ทั้งในความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางลัทธิ ฉะนั้นถ้าทุกท่าน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดี กินดีพอสมควร ขออย่า พอควร พออยู่ พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัติจากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล”

ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญา กับ เศรษฐกิจพอเพียง คือ คำว่า ปรัชญา คือ ให้ ความสำคัญกับการดำเนินชีวิต (อภิปรัชญา) ความรู้ (ญาณวิทยา) ความจริง (ภววิทยา) ความดี (จริยศาสตร์) โดยการใช้เหตุและผล (ตรรกศาสตร์) ส่วนเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักการ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และมีความพอประมาณ ส่วนเงื่อนไข คือ คุณธรรมและความรู้ ฉะนั้น คำว่า ปรัชญาถูกรวมอยู่ภายใต้หลักการ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข นั้นเองกลายเป็นปรัชญาทางเลือกในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสมดุลด้านสังคมเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

หากเปรียบเทียบช่วงเวลาพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 กับ องค์การสหประชาชาติ (UN) เกี่ยวกับการนำเสนอแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการรักษาสิ่งแวดล้อมแล้ว ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้นำเสนอเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2517 หรือ ค.ศ. 1974 ส่วนองค์การสหประชาชาติ (UN) ได้ประกาศแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ใน พ.ศ.2530 หรือ ค.ศ. 1987 จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล สามารถวิเคราะห์แนวโน้มปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่ให้ความสำคัญกับ

สิ่งแวดล้อม ถึงแม้มีพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 แต่เป็นที่เริ่มเข้าใจกันแพร่หลายมากขึ้น เมื่อพระองค์ทรงนำตัวอย่างของทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นรูปธรรมของการจัดการน้ำและการเกษตร ที่สามารถให้เกษตรกรรายย่อยดำรงชีพอยู่ได้ด้วยตนเอง ตั้งแต่ปี 2537 เป็นต้นมา ในช่วง พ.ศ. 2539 ประเทศไทยเผชิญกับเศรษฐกิจชะลอตัวของการส่งออกและประกาศลอยตัวค่าเงินบาท ใน พ.ศ. 2539 เมื่อมีปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุดที่ประเทศไทยเคยประสบมา (เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 ถือได้ว่าประเทศไทยเกิดปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการ) จึงมีพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2539

"การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตนเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าให้หมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก"

ตามพระราชดำรัสดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า พระองค์เข้าพระทัยว่าสาเหตุของวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยประสบอยู่นั้น เนื่องจากประเทศไทยได้ดำเนินเศรษฐกิจเป็นแบบที่พระองค์ทรงเรียกว่า "เศรษฐกิจแบบค้าขาย" พร้อมทั้งให้คำนิยามเป็นภาษาอังกฤษว่า "Trade Economy" พระองค์ทรงเห็นว่าประเทศไทยต้องกลับมาสู่ "เศรษฐกิจพอเพียง" พระองค์ได้ใช้คำภาษาอังกฤษว่า "Self Sufficient Economy" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจทั้งหมด (อภิชัย พันธเสน, 2542 :6-7) นอกจากนี้พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2541 ทรงตรัสว่า

"เศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียว คือไม่ต้องทั้งหมด หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอได้ปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนามาช้านานแล้ว มาบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ดีมาก แล้วก็เข้าใจว่าปฏิบัติเพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น หมายความว่า ถ้าทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ของประเทศก็จะพอ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและทำได้เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น ไม่ได้แปลว่า เศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ" "คำว่าพอเพียงความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่า พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง"

จากนั้นสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะหน่วยงานหลักในการวางแผนของประเทศตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดดังกล่าว จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่าง ๆ มาร่วมกันพิจารณากลับกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงสรุปออกมาเป็นนิยามความหมาย "ปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียง” จากนั้นคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำบทความดังกล่าวไปเผยแพร่ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีความเข้าใจในหลักปรัชญาฯ และใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไข และโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามที่ขอพระมหากรุณา เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้เป็นผู้สังเคราะห์เริ่มนั้นก่อให้เกิดการขนานนามเศรษฐกิจพอเพียงจาก “แนวคิด” สู่อัน “ปรัชญา”

ผู้เขียนขอขยายความ เพื่อให้เกิดความชัดเจนความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับเศรษฐกิจเพียง คำว่า “ปรัชญา (Philosophy)” แปลว่า ความรักในปัญญา เป็นการศึกษาทั่วไปและปัญหาพื้นฐานเกี่ยวกับการดำรงชีวิตบนหลักการใช้เหตุผล ความรู้ คุณค่าและจิตใจ วิธีวิทยา หรือ วิธีการศึกษาของปรัชญาประกอบด้วยการตั้งคำถาม การถกเถียงเชิงวิพากษ์ การถกเถียงด้วยเหตุผลและการนำเสนออย่างเป็นระบบ ปรัชญาเป็นการเรียนรู้ของนักปราชญ์ ผู้รอบรู้ หรือ ผู้รักในปัญญาที่คิดค้นความรู้ทางวิชาการจนเกิดความเชี่ยวชาญและนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง ดังนั้น ปรัชญาจึงเป็นการศึกษาความรู้ ความจริง ความดี ด้วยเหตุผล ส่วน คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นเศรษฐกิจทางเลือกที่มองความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ได้ถูกนำคิดค้นจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 หรือ ค.ศ.1974 ซึ่งขณะนั้นกระแสการพัฒนาของโลกกำลังให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อให้ประเทศมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อประเทศโลกที่ 3 (Third World) หรือ ประเทศกำลังพัฒนา ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศเหล่านั้นที่ได้นำแนวคิดการพัฒนาระบบทุนนิยมมาใช้ในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนของยุคสมัย ผลจากการพัฒนาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อปัญหาความเสื่อมโทรม สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เกิดมลภาวะเป็นพิษ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้ทำหนังสือขอพระราชทานอนุญาต เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2542 เพื่อมากำหนดนโยบาย วางแผนและปฏิบัติการให้ประเทศไทยก้าวพ้นจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยสังเคราะห์และจำแนกองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็น 5 ส่วน คือ กรอบแนวคิด คุณลักษณะ นิยามเงื่อนไข และแนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้ โดยจำแนกองค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 3 องค์ประกอบ คือ 1. ความพอประมาณ 2. ความมีเหตุผล 3. การมีภูมิคุ้มกันตัวเอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นพร้อมกับกับเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ คือ ความรู้และคุณธรรม (อภิชาติ พันธเสน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานัฐิพร ศิริพันธ์ พันธเสน และสุวัจนรา เปี่ยมญาติ, 2550 : 13) พร้อมทั้งได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550 : 10-11) เป็นครั้งแรกของประเทศไทยเป็นต้นมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (2565-2569) รวมทั้งได้เสริมสร้างความเข้าใจไปยังภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่าและน้อมนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตต่อไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกหยิบยกให้กลายเป็นปรัชญานั้นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทั้งในทางทฤษฎี (ความรู้) ปฏิบัติ (ประสบการณ์) ศึกษาจากพระไตรปิฎก (ความดี) จนกลายเป็นองค์ความรู้ที่นำมาสู่การถ่ายทอดให้ประชาชนคนไทยได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่คุณภาพชีวิต พระราชดำริในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทำให้ โคฟี แอนันท์ เลขาธิการสหประชาชาติ ได้ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ ขณะเดียวกัน ใน พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) สหประชาชาติได้ประกาศให้วันที่ 5 ธันวาคมของทุกปีเป็นวันดินโลก จะเห็นได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นการพัฒนาทางเลือกที่รองรับการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีให้เกิดความสมดุล

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาท้องถิ่น

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาท้องถิ่นนับเป็นเครื่องมือที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากขึ้น พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรม การพัฒนาทุนทางสังคม เป็นต้น การที่รัฐบาลมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนา จึงนับว่าเป็นมิติสำคัญในการการพัฒนาประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เพื่อส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของประเทศให้มีความสมดุล มุ่งเน้นการเสริมทักษะ องค์ความรู้ การพัฒนาธุรกิจชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาต่อยอดด้านการจัดการบนพื้นฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น จากคุณค่าไปสู่มูลค่า การเตรียมความพร้อมทรัพยากรบุคคล เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยและสังคมโลก การพัฒนาประเทศต้องสร้างความตระหนักถึงกระแสการเปลี่ยนแปลง บทความนี้จึงเป็นนำเสนอใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพื่อทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่และทิศทางการพัฒนาประเทศให้ก้าวทันกระแสการเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแห่งชาติไปเป็นเศรษฐกิจโลก ก่อนที่จะเกิดการพัฒนาต้องรู้จักเรียนรู้ปัญหา ศักยภาพ ข้อจำกัดของชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อนำไปสู่การออกแบบการพัฒนาได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม ไม่สร้างความบอบช้ำให้กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นการทำความเข้าใจถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาท้องถิ่น ผู้เขียนขอจำแนกรายละเอียด 2 ประการ คือ 1. การพัฒนาประเทศไทยก่อนปรับตัวเข้าสู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2. การพัฒนาประเทศไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. การพัฒนาประเทศไทยก่อนปรับตัวเข้าสู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มตัวชี้วัดผลิตภัณฑ์มวลรวมของชาติ (Gross domestic product : GDP) ซึ่งเป็นเครื่องมือผลสำเร็จของการพัฒนา ขณะเดียวกัน การเติบโตของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมของชาติ (Gross domestic product : GDP) ไม่ได้สะท้อนถึงการกระจายรายได้สู่ประชาชนคนรากหญ้า (Grass Roots) และยิ่งก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงได้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เป็นเข็มทิศการพัฒนาประเทศ ทำหน้าที่วิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดแผน ถ่ายทอดนำไปสู่การปฏิบัติ แผนพัฒนาฯ จะประกาศใช้วันที่ 1 ตุลาคมทุก 5 ปี และสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ทุก วันที่ 30 กันยายนของทุก 5 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ขณะนั้นประเทศไทยประสบปัญหาความยากจนและการขาดแคลนบริการพื้นฐานต่าง ๆ ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก ได้มุ่งเน้นที่จะเร่งรัดการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมและส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนเป็นพิเศษ และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การคมนาคมขนส่ง การสร้างพลังงาน และการสร้างชลประทาน เพื่อให้มีการสนับสนุนลงทุนด้านอุตสาหกรรม และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น จากผลของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ก็ยังพบปัญหาการขาดแคลนบริการพื้นฐานภาครัฐจึงต้องกลับมาทบทวนปัญหาใหม่อีกครั้ง โดยมองว่าควรมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านสังคมควบคู่กันไปด้วย โดยเฉพาะการศึกษาและสาธารณสุข เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นและเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศประกอบกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ เพื่อลดปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ จากการได้ทบทวนปัญหาแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 1 พร้อมกับได้เพิ่มเติมสิ่งที่ขาดหายไป จึงได้นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2510 – 2514) ได้เพิ่มคำว่า “สังคม” เข้ามาเพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา แผนพัฒนาฯ ทุกฉบับก็ใช้คำว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาโดยตลอด ขณะเดียวกันก็ยังมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ได้มีการพัฒนาประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางการศึกษา การสร้างแหล่งบริการสาธารณสุขและสาธารณสุขภาค ตลอดจนถนนหนทางที่ใช้ในการขนส่งสินค้าอุปโภคบริโภคไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย กระบวนการจัดทำแผนฯ 1-4 เป็นแบบ “จากบนลงล่าง” ที่กำหนดแผนงานและโครงการพัฒนาจากหน่วยงานวางแผนส่วนกลางเป็นหลัก (ประสพศรี รักความสุข, 2550 : 40)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-4 ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนชนบท และทรัพยากรธรรมชาติอย่างมาก ทำให้ชุมชนชนบทอ่อนแอและพึ่งตนเองได้น้อยทรัพยากรธรรมชาติ

ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพบางส่วนถูกทำลายลง หรือ ถูกแย่งชิงโดยนายทุน สอดคล้องกับอภิชัย พันธเสน (2539 : 34) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-2 ได้มีการตัดถนนเชื่อมต่อสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศและขณะเดียวกันได้มีผู้มีอิทธิพลในระบบราชการที่เกี่ยวข้องและทราบข้อมูลเกี่ยวกับการตัดถนนทั้งที่เป็นพลเรือนและทหาร รวมทั้งนักธุรกิจและนายทุนจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นทราบข้อมูล ได้พากันจับจองพื้นที่ป่าบริเวณสองข้างทางที่ถนนจะตัดผ่านไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่ทางการยังมิได้ประกาศเป็นเขตป่าสงวนการให้สัมปทานป่าไม้ สอดคล้องกับจิรากรณ์ คชเสนี (2555 : 245) ได้วิเคราะห์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-3 ระหว่าง พ.ศ. 2504-2519 นั้นได้เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ในขณะนั้นถูกมองว่าเป็นสินทรัพย์ที่เป็นศักยภาพของการพัฒนาสังคม ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในระยะสั้นคือนโยบายที่เป็นตัวกำหนดแผนงานหลักโดยแทบจะไม่ได้ให้ความสนใจต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมระยะยาวที่สืบเนื่องมาจากการนำทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นมาใช้ แต่จากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ ดิน และน้ำ (จิรากรณ์ คชเสนี, 2555 : 245)

จนนำไปสู่การวางแผนรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 4 มีการวางแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจเน้น การพัฒนาชนบทและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ผวนวกกับการเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยอาศัยการสั่งการจากคณะรัฐมนตรี และให้หน่วยงานของรัฐเป็นผู้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ลักษณะของการดำเนินงานของแผนเป็นรูปแบบการดำเนินการจากบนลงล่าง (Top-down Planning) ที่เน้นการพัฒนาจากโครงสร้างส่วนบน คือ เศรษฐกิจ การเมือง และนโยบาย ถูกกำหนดจากรัฐบาลมาสู่ภาคประชาชนให้ปฏิบัติตาม ขาดการมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การวางแผนของประชาชน (อุทิศ ทาหอม, 2561) จนทำให้มีผู้แต่งเพลงล้อเรียนการพัฒนาสังคมไทย ขับร้องโดย ศักดิ์ศรี ศรีอักษร มีเนื้อความว่า

“พ.ศ. 2504 ผู้ใหญ่สี่ตีกลองประชุม ชาวบ้านต่างมาชุมนุม มาประชุมที่บ้านผู้ใหญ่สี่ ต่อไปนี้ผู้ใหญ่สี่จะขอกว่า ถึงเรื่องราวที่ได้ประชุมมา ทางเราส่งมาว่า (ซ้ำ) ให้ชวานาเลี้ยงเปิดเลี้ยงสุกร ฝ้ายตาสีหัวคลอน ถามว่าสุกรนั้นคืออะไร ผู้ใหญ่สี่ลุกขึ้นตอบทันใด สุกรนั้นไซ้ไร คือ หมาน้อยธรรมดา หมาน้อย หมาน้อยธรรมดา”

บทเพลงดังกล่าว ยังเป็นเสมือนภาพสะท้อนบรรยากาศเก่า ๆ ในการพัฒนาสังคมไทย และการตอกย้ำความทรงจำของบุคคลที่เกี่ยวข้องให้หวนรำลึกปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกับบทบาทของ “การสื่อสาร” ในการพัฒนาสังคมไทยอย่างชัดเจนนั่นก็คือ ปัญหา

เรื่อง “การสื่อสารและการพัฒนาชุมชน” สืบเนื่องจาก “ผู้ริเริ่ม” อันได้แก่ ผู้กำหนดปัญหาต่าง ๆ ในสังคม และผู้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มักเป็นบุคคลภายนอกชุมชน ในช่วงของการสื่อสารการพัฒนาสังคมในยุคสมัยนั้น ผู้มีอำนาจ ได้แก่ รัฐบาล ข้าราชการ ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ไปสู่ประชาชนเพียงด้านเดียว ผลที่เกิดขึ้นตามมาประชาชนขาดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาของรัฐและไม่เข้าใจว่าทางรัฐบาล ข้าราชการมีการส่งเสริมให้ทำประชาชนอะไร ซึ่งสะท้อนผ่านเนื้อหาของเพลงผู้ใหญ่ลี ฉะนั้นเพลงผู้ใหญ่ลี (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ, 2549 : 13-14) นับเป็นบทเรียนสำคัญสะท้อนให้เห็นการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top – down Approach) ที่ล้มเหลว เพราะการพัฒนาสังคมที่เหมาะสม ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมกำหนดทิศทางในการพัฒนา และตัดสินใจในการวางแผนร่วมกับทางราชการ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เน้นการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพโดยเริ่มเปลี่ยนวิธีการวางแผนจากรายงานโครงการมาเป็นการจัดทำแผนงาน มีการวางแผนงานลักษณะบนลงล่างเหมือนเดิม แต่เริ่มมีการกระจายการวางแผนลงสู่ระดับภูมิภาคและพื้นที่ แนวทางการพัฒนาฯ ได้ปรับแนวนโยบายการพัฒนาประเทศ “แนวใหม่” โดยยึดพื้นที่ในการพัฒนา กำหนดแผนงานและโครงการให้มีผล เน้นการรักษาเสถียรภาพทางการเงินของประเทศ เร่งระดมทุนเงินออม ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ ทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก และกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้น เน้นความสมดุลในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในระยะนี้มีระดับความยากจนของประชาชนในพื้นที่ชนบทอยู่ในระดับสูง รัฐบาลจึงให้ความสำคัญในการพัฒนาชนบทเป็นเป้าหมายสำคัญ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ชนบทให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ (บดินทร์ รัตมิตเทศ, 2555 : 51)

ดังนั้นมีแนวทางในการพัฒนาของประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว มุ่งเน้นนโยบายการบริหารโครงการ 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงสาธารณสุข โดยการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้พออยู่พอกิน การแก้ปัญหาความยาก โดยยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทให้มีเทคโนโลยีหลายระดับ มีความเหมาะสมและมีราคาต่ำ การพัฒนาประสิทธิภาพมนุษย์ ส่งเสริมให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น การใช้การสงเคราะห์ควบคู่กับการพัฒนา และการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมและแก้ไขปัญหาท้องถิ่นด้วยตนเอง เนื่องจากในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-7 เนื่องจากในระยะนี้มีระดับความยากจนของประชาชนในพื้นที่ชนบทอยู่ในระดับสูง รัฐบาลจึงให้ความสำคัญในการพัฒนาชนบทเป็นเป้าหมายสำคัญ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ชนบทให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ จนนำไปสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ที่ภาครัฐได้เน้นการขยายตัวเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทาง

เศรษฐกิจ พร้อมทั้งมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนคนไทยได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากการศึกษาที่ภาครัฐเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ได้ทำให้เศรษฐกิจของประเทศฟื้นตัว จากการทำงานของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการเพิ่มขึ้น เกิดการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ในตรงกันข้ามได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม เนื่องจากมีการบุกรุกป่าไม้ บุกรุกทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างคนจนกับคนรวยเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากคนยากจนส่วนใหญ่ตกเป็นเครื่องมือของการพัฒนาแบบอุตสาหกรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ได้เริ่มให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนควบคู่กับการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วิธีการวางแผนเริ่มมีการเปลี่ยนไปจากเดิม เน้นการทำงานเชิงรุก มีการกระจายแผนงานสู่ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น โดยให้เจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เข้ามามีบทบาทในการทำงานร่วมกับภาครัฐเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น เน้นการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการลดปัญหาความยากจน โดยขยายการพัฒนาสู่ภูมิภาคและพื้นที่ท้องถิ่น

การพัฒนาของประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาโดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยขยายการเติบโตทางเศรษฐกิจ เน้นพัฒนาชุมชนเมืองมากกว่าชนบท เป็นการยึดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ยึดหลักการสร้างความทันสมัย ตามแนวคิดพึ่งพาประเทศตะวันตกทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่เน้นในส่วนของโครงสร้างพื้นฐาน มุ่งพัฒนาความสะดวกสบาย “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี” อย่างไรก็ตามถึงแม้มีการทำให้เศรษฐกิจเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่ก็สร้างผลลัพธ์ในเชิงลบในหลาย ๆ ด้าน เช่น ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ความมั่นคงปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาคนขอทาน เด็กเร่ร่อน สตรี คนชรา คนพิการ คนด้อยโอกาส รวมทั้งปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถูกนำมาใช้อย่างขาดจิตสำนึก ฟุ่มเฟือย เกิดความสิ้นเปลือง สูญเสียลดน้อยถอยลง และเสื่อมโทรมลงทุกขณะ จากปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นปัญหาอยู่บนพื้นฐานความไม่สมดุลของการพัฒนา และก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ ตามมาคือความเหลื่อมล้ำของรายได้ ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท คนจนเพิ่มมากขึ้น คนรวยมีเฉพาะกลุ่ม หรือที่เรียกว่า "รวยกระจุกจนกระจาย" เป็นที่มาของคำว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหาและการพัฒนาไม่ยั่งยืน”

2. การพัฒนาประเทศไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จุดเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม เช่น การให้ความสำคัญระหว่างเมืองกับชนบทเท่าเทียมกันมากขึ้น มีการกระจายอำนาจ และศูนย์กลางบริการ

กระจายไปสู่ท้องถิ่น ที่สำคัญนำไปสู่การปรับแนวคิดในการพัฒนาประเทศแบบใหม่โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เป็นแผนแม่บทในการนำพาประเทศสู่มิติใหม่ ที่เน้นการพัฒนาแบบองค์รวมและการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยใช้ “คน” เป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนา และใช้เศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือในการพัฒนาและมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน โดยใช้วิธีการกระจายการวางแผนไปสู่ระดับล่างมากขึ้นเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักพร้อมทั้งมีการส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักการพัฒนาชุมชนของตนเอง ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในพื้นที่ชนบทและสร้างสำนึกความตระหนักในการพึ่งพาตนเองให้มากยิ่งขึ้น รักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนไม่ให้สูญหาย หรือ ถูกทำลายด้วยน้ำมือของมนุษย์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นแผนพัฒนา ที่มุ่งเน้นการปลดปล่อยทางปัญญาให้กับคนไทย ให้มีความสำคัญต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นกว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ผ่านมา แต่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ยังคงอยู่ในฐานะเป็นเพียง “เครื่องมือ” เพื่อพัฒนาคน ซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา สังคมโลกที่ยั่งยืน ซึ่งโดยหลักการแล้วต้องให้ความสำคัญต่อทั้งคนและสิ่งแวดล้อมในระดับที่เท่าเทียมกัน ยังคงไม่ใช่พื้นฐานที่แท้จริงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 การพัฒนาสังคมไทยยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของความยั่งยืนที่แท้จริงได้ ปัญหาความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นภัยคุกคามสังคมที่รุนแรงต่อไปและเป้าหมายของการพัฒนาคน เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีก็ยังคงห่างไกลจากความเป็นจริง เนื่องจากได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของไทยเข้าสู่ภาวะถดถอย

ในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเกิดจากการดำเนินนโยบายและใช้มาตรการทางการเงินผิดพลาด ความอ่อนแอของสถาบันทางการเงิน ลดค่าเงินบาท การสูญเสียความได้เปรียบเนื่องจากค่าจ้างแรงงาน ขณะที่การส่งออกชะลอตัว ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงที่สำคัญ คือ การล้มละลายของสถาบันทางการเงิน และภาคธุรกิจต่าง ๆ เป็นผลให้ภาคการเงินจำเป็นต้องปรับโครงสร้างพื้นฐาน ที่ส่งผลกระทบไปยังทุกส่วนของระบบเศรษฐกิจและสังคม วิกฤตการณ์นี้ เรียกว่า เศรษฐกิจฟองสบู่ (Bubble Economy) หมายถึง การมีน้ำสบู่ น้อยกว่าฟอง ฟองที่เห็นจึงเป็นสิ่งลวง เช่นเดียวกับราคาอสังหาริมทรัพย์สูงเกินความเป็นจริง หากอสังหาริมทรัพย์เกิดภาวะล้นตลาดตามกฎอุปสงค์ เมื่อสินค้าขายได้ ราคาสินค้าจะสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่หยุด จนเกิดภาวะราคาอสังหาริมทรัพย์สูงเกินความเป็นจริง เกิดสินค้าอสังหาริมทรัพย์มากเกินความต้องการของตลาด (มานิต กิตติจุงจิต, 2555 : 95) ขณะที่เงินบาทมีค่าลดลงกว่าร้อยละ 40 เมื่อเปรียบเทียบกับดอลลาร์สหรัฐ เงินบาทลอยตัว ซึ่งหมายถึงอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาทกับเงินสกุลอื่น เช่น เงินดอลลาร์ของสหรัฐอเมริกา มีอัตราที่สูงขึ้น จึงเป็นผลทำให้ธุรกิจภาคเอกชนต้องขาดทุนจำนวนมาก โรงงานอุตสาหกรรมได้ปิดตัวลงเป็นจำนวนมาก การอพยพแรงงานกลับสู่ชนบท เกิดปัญหาการว่างงาน ปัญหาความยากจนมีมากขึ้น เนื่องจากประชาชนคนไทยไม่มีงานทำ ไม่มีเงินช่วยเหลือทางครอบครัว ผลกระทบดังกล่าว ได้ก่อ

เกิดปัญหาต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพื้นฐานฐานทางสังคมกสิกรรม กลุ่มแรงงานที่กลับสู่ชนบทนั้นต้องการพื้นที่ทำกินเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ซึ่งในยุคที่เศรษฐกิจเฟื่องฟูได้ถูกซื้อเพื่อเก็งกำไร หรือเปลี่ยนไปทำกิจกรรมอื่นเป็นอันมาก ดังนั้น พื้นดินที่มีศักยภาพทางกสิกรรมจึงไม่มีเหลืออีกต่อไป ป่าไม้ที่เหลืออยู่จึงกลายเป็นความหวังที่จะตอบสนองความต้องการพื้นฐาน แต่ในทางกลับกัน วิกฤตการทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก็มีผลต่อยุ่บ้าง เมื่อรัฐบาลยกเลิกหรือไม่มีโครงการลงทุนขนาดใหญ่ ที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเปิดโรงงานตามแหล่งอุตสาหกรรมหลัก ทำให้มลภาวะเป็นพิษลดน้อยลง (จิรากรณ์ คชเสนี, 2555 : 247-248) และทำให้ธรรมชาติมีเวลาฟื้นตัวกลับคืนมา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จึงเป็นแผนที่ดีเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย แต่สภาวะทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย จึงทำให้แผนพัฒนาฯ ดังกล่าว ไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) เน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นหลักและได้ยกเป็นวาระแห่งชาติที่ต้องแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน เพื่อเป็นการเยียวยาประชาชน ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้คนว่างงาน ไม่มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 จึงได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและยังคงยึดแนวคิดการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง พร้อมทั้งอัญเชิญปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร มาบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เป็นครั้งแรก เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือบริหารประเทศและการพัฒนาให้เกิดสมดุล ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้านบุคคล สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต (อุทิศ ทาหอม, 2561 : 22)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 เป็นช่วงที่ประเทศได้เกิดปัญหาทางการเมืองและมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลปกครองประเทศ จำนวน 3 รัฐบาล พร้อมทั้งต้องเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ประเทศได้ดำเนินการไม่เต็มที่เหมือนกับเดินหน้า 2 ก้าว ถอยหลัง 3 ก้าว ได้รับผลกระทบทางการเมืองและเกิดการเปลี่ยนแปลงระดับนโยบายบ่อยครั้ง จึงทำให้การพัฒนาไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) เป็นแผนการที่พัฒนามุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อความผันผวนของกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งด้านวัตถุ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี อันจะนำไปสู่ “ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ของคนในสังคมไทยต่อไป

การทบทวนแนวคิดการพัฒนาแนวใหม่ ทำให้การวิเคราะห์และติดตามประเมินผลการพัฒนาไม่สามารถใช้เครื่องชี้วัดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเช่นในอดีตได้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์ฯ) จึงได้พัฒนาเครื่องชี้วัด เพื่อให้ครอบคลุมมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมสามารถสะท้อนมิติเชิงคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเป็นธรรมได้ชัดเจนมากขึ้น

วิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 คนไทยมีคุณธรรมนำความรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวย่อเยี่ยว ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณธรรม เสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ และทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี

อย่างไรก็ตามวิสัยทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ซึ่งครอบคลุมทุกมิติของการดำรงชีวิตและแนวปฏิบัติของปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ตลอดทั้งบริบทการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์เป็นไปอย่างรวดเร็วส่งผลให้ประเทศไทยต้องเตรียมพร้อมปรับตัวให้รู้เท่าทันในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นคุณธรรมจริยธรรม และการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนคนไทย สามารถจำแนกรายละเอียดทั้ง 2 ด้านดังต่อไปนี้

1. สังคมคุณธรรม ได้แก่ 1. สังคมไม่ทอดทิ้งกัน 2. เศรษฐกิจพัฒนาแบบพึ่งพา 3. ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน 4. เคารพศักดิ์ศรี 5. ความเป็นธรรม 6. สังคมมีสันติภาพ 7. พัฒนาจิตใจต่อเนื่อง 8. ชุมชนเข้มแข็ง ให้ครอบคลุมมิติ 4 ด้าน ได้แก่ 1. มิติสังคม 2. มิติเศรษฐกิจ 3. มิติสิ่งแวดล้อม 4. มิติธรรมาภิบาล (การเมือง) โดยใช้ดัชนีชี้วัดสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน 1. การมีความสุขภาวะ 2. เศรษฐกิจเป็นธรรมและเข้มแข็ง 3. ครอบครัวย่อเยี่ยว 4. ชุมชนเข้มแข็ง 5. สภาพแวดล้อมสมดุล 6. มีธรรมาภิบาล

2. ความอยู่เย็นเป็นสุข หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ซึ่งมีองค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุขที่เกิดจากการพัฒนาใน 2 ระดับ ได้แก่ 1) ความอยู่เย็นเป็นสุขของคนและครอบครัว และ 2) ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความสุข ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการและธรรมาภิบาล ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

ประเทศภูฏานเป็นประเทศแรกในโลกที่ประกาศใช้ตัวชี้วัดความสุขธรรมชาติ (GNH: Gross National Happiness) ความสุขมวลรวมประชาชาติ ที่มีแนวคิดในการนำศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเป็นอยู่มาเป็นเครื่องชี้วัดในการพัฒนาประเทศ โดยมีหลักแห่งการพัฒนา 4 ประการ คือ 1. การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่มีความยุติธรรมและยั่งยืน 2. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3. การอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรม 4. ยึดหลักธรรมาภิบาล (นิติธรรม คุณธรรม โปร่งใส มีส่วนร่วม รับผิดชอบ คำนึงค่า)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) มีแนวคิดที่ต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา” รวมทั้งพยายามในการ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ การขับเคลื่อนแผนฯ ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนาและการบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้เคราะห้อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุลระหว่างสังคมชนบทกับเมือง เตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมกับเตรียมการใช้การรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ ทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วย “ความรอบคอบ” เป็นไปตามลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย รวมทั้งเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วย “ความเพียร” เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (อาแว มะแส ญัฐวัชร เฝ้าภู, 2555)

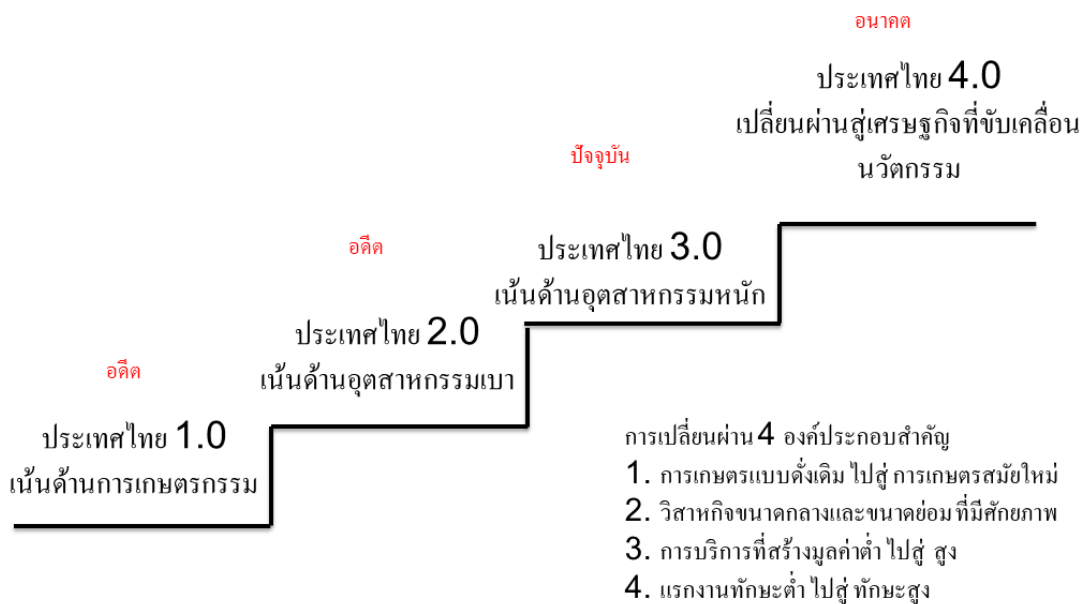
นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยังเน้นการนำทุนต่าง ๆ 6 ทุน อันได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นจุดที่แตกต่างจากแผนฯ ที่ผ่านมาโดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญา เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนและให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณภาพสามารถก้าวหน้าสู่สังคมและเศรษฐกิจสีเขียว ที่มีแบบแผนการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยพยายามนำความรู้และจุดแข็งของอัตลักษณ์ไทยมาปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานของนวัตกรรมที่เข้มแข็ง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างรู้เท่าทัน ในขณะเดียวกัน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ยังมุ่งสร้างความยั่งยืนของภาคเกษตร โดยเน้นทั้งความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (อาแว มะแส ญัฐวัชร เฝ้าภู, 2555)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ได้แก่ 1. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม 2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน 3. ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน 4. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน 5. ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม 6. ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

จากยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เป็นการเสริมสร้างศักยภาพความรู้ของชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งและเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุนิยม แผนพัฒนา ฯ ดังกล่าวจึงเป็นการวางแผนที่ครอบคลุมการแก้ไขปัญหาสังคมที่ผ่านมา บนพื้นฐานกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นผลจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พบว่า สถานการณ์ของสังคมโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมไปอย่างมากจนทำให้ประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ที่กำลังสูญเสียความได้เปรียบอย่างชัดเจนมากขึ้นทั้งในด้านต้นทุนแรงงานและยังไม่สามารถแข่งขันกับประเทศที่มีความก้าวหน้าและความสามารถในการแข่งขันทางนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ได้ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วได้ในขณะที่โครงสร้างการผลิต ได้เปลี่ยนผ่านจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการอย่างต่อเนื่อง ภาคอุตสาหกรรมมีการสังคมนิยมความรู้และเทคโนโลยีการผลิต เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนผ่านจากการผลิตอุตสาหกรรมขั้นปฐมโดยการลงทุนต่างชาติในระยะแรกมาเป็นโครงสร้างที่มีการใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยการร่วมลงทุนของนักลงทุนไทยมีสัดส่วนสูงขึ้น ประเทศไทยกลายเป็นฐานการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงที่สำคัญมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันแรงงานไทยยังขาดการทักษะในการผลิตที่เพียงพอ จึงส่งผลให้แรงงานมีผลิตภาพการผลิตต่ำ อีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญและเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ของไทยโครงสร้างประชากรไทย ได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสูงวัยมากขึ้นตามลำดับ และจะเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์เมื่อสิ้นสุด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทุกภาคส่วนให้เกิดความสมดุลทางทรัพยากรธรรมชาติ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ยกระดับการมีรายได้ของประชาชน ตลอดจนปรับโครงการหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ภาควิชาการ ให้ตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศที่มีผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้น เน้นการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วน ที่เรียกว่า “สานพลังประชารัฐ” เพื่อขับเคลื่อนประเทศไปสู่ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญเชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ใน พ.ศ. 2560 - 2579 การแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ โดยในแต่ละยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้กำหนดประเด็นการพัฒนา พร้อมทั้งแผนงาน/โครงการสำคัญที่ต้องดำเนินการให้เห็นผลเป็นรูปธรรม ในช่วง 5 ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคมและระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันยังได้กำหนดแนวคิดและกลไก การขับเคลื่อนและ ติดตามประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อกำกับให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทางและเกิดประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาเพื่อ

ประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560 : คำนำ) โดยมีการปรับโครงการประเทศไปสู่ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 คือ การปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จากในอดีต ประเทศไทย 1.0 ที่เน้นด้านเกษตรกรรม ประเทศไทย 2.0 เน้นด้านอุตสาหกรรมเบา ประเทศไทย 3.0 เน้นด้านอุตสาหกรรมหนัก มาสู่ประเทศไทย 4.0 ที่เน้นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยพัฒนา "โดยที่ภาคเกษตรยังคงเป็นแกนหลัก แต่จะเปลี่ยนการเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมไปสู่การเกษตรสมัยใหม่" สร้างเกษตรกรปราดเป็รื่อง (Smart Farmer) และสนับสนุนให้เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น จึงเป็นแนวคิดให้เกษตรกร SMEs แร่งงานและการบริการ มีศักยภาพมากขึ้น ด้วยการนำความได้เปรียบในเชิงวัฒนธรรม และความหลากหลายทางชีวภาพมาขับเคลื่อน โดยประเทศไทย 4.0 เป็น Value-Based Economy ที่ต้องอาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสินค้าและการทำสิ่งที่เป็น "นวัตกรรม" (อุทิศ ทาหอม, 2564 : 59)

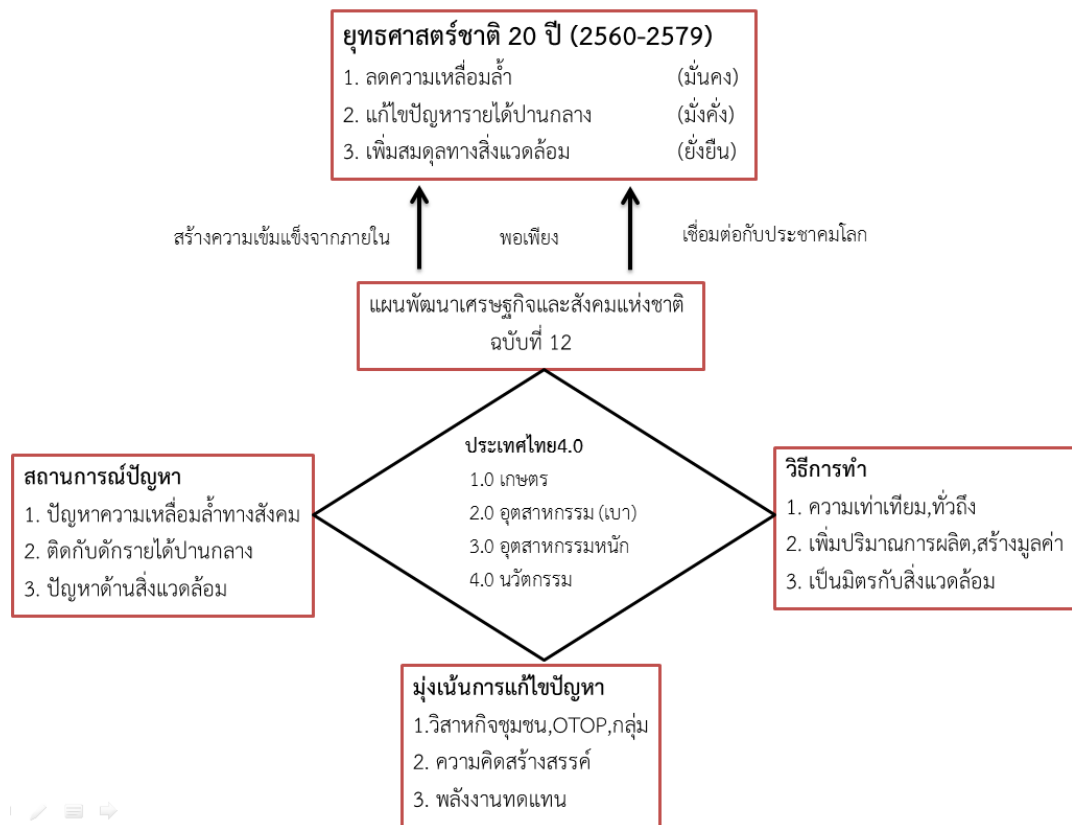

ภาพที่ 2 พัฒนาการสังคมไทยสู่ไทยแลนด์ 4.0

ที่มา : อุทิศ ทาหอม (2561 : 35)

ฉะนั้นหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ยึดวิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ยึด “เป้าหมายอนาคตประเทศไทย พ.ศ. 2579 ยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรมและยึดหลักการนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังใน

5 ปีที่ ต่อยอดไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นเป้าหมายระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560 : 4-5) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่วางพื้นฐานการพัฒนาประเทศไทยไปสู่สังคมที่พัฒนาแล้ว ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ส่งเสริมการมีรายได้ให้แก่ประชาชนบนพื้นฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ส่งเสริมการดูแลและให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมที่สมดุล ปรับเปลี่ยนโครงการการพัฒนาประเทศบนฐานองค์ความรู้เพื่อให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก (ดังภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 12 กับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี
ที่มา : อุทิศ ทาหอม (2561 : 36)

จะเห็นได้ว่าแม้พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พยายามมุ่งแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเฉพาะการกระจายรายได้ไปสู่กลุ่ม 40 เปอร์เซ็นต์ล่างที่มีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น แต่ด้วยสถานการณ์โควิด 19 ได้ส่งผลกระทบต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่ไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ เนื่องจากภาคอุตสาหกรรมได้ปลดพนักงาน ปิดโรงงาน จนทำให้แรงงานภาคอุตสาหกรรมต้องว่างงานเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกัน กระแสการตื่นตัวของต้นตัวคนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับการทำเกษตร เพื่อสร้างรายได้ ผสมผสานกับการเข้ามาของเทคโนโลยีสมัย เข้ามาช่วยส่งเสริม สนับสนุน และเปิดโอกาสให้ภาคการเกษตรได้มี

ช่องทางการตลาดออนไลน์มากขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ทั่วโลกเผชิญกับปัญหาโควิด 19 ระบาด ส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ สังคม เป็นอย่างมาก แต่ประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท มีที่ดิน แหล่งน้ำ ไร่นา พร้อมทั้งจะพัฒนาและสร้างเป็นแหล่งอาหารให้กับคนทั้งโลก ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญสามารถรองรับประชาชนในภาคอุตสาหกรรม ที่จะได้มาพัฒนา ต่อยอดภาคการเกษตรของไทย ให้เกิดมูลค่า พร้อมทั้งเป็นแหล่งผลิตอาหาร และวางรากฐานคำว่า "ครัวไทยสู่ครัวโลก" (อุทิศ ทาหอม, 2566 131-132) การกำหนดทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (2566-2570) ให้ประเทศสามารถก้าวข้ามความท้าทายต่าง ๆ เพื่อให้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามเจตนารมณ์ของยุทธศาสตร์ชาติ ได้อาศัยหลักการและแนวคิด 4 ประการ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566 : 1)

1. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสืบสาน รักษา ต่อยอดการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างมีเหตุผล ความพอประมาณ ภูมิคุ้มกันบนฐานของความรู้ คุณธรรม และความเพียร โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสถานการณ์และเงื่อนไขระดับประเทศและระดับโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ และศักยภาพของทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ให้มีความสำคัญกับการเสริมสร้างความสมดุลในมิติต่าง ๆ ทั้งความสมดุลระหว่างการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศกับความสามารถในการพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง ความสมดุลของการกระจายโอกาสเพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคนและพื้นที่อย่างยั่งยืน

2. การสร้างความสามารถในการ “ล้มแล้ว ลุกไว” โดยมุ่งเน้นการพัฒนาใน 3 ระดับ ประกอบด้วย 1. การพร้อมรับ หรือ ระดับ “อยู่รอด” ในการแก้ไขข้อจำกัดหรือจุดอ่อนที่มีอยู่ ซึ่งเป็นผลให้ประชาชนประสบความสำเร็จมากในการดำรงชีวิต 2. การปรับตัว หรือ ระดับ “พอเพียง” ในการปรับเปลี่ยนปัจจัยที่จำเป็นเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ในระดับครอบครัว ชุมชน พื้นที่ และประเทศ 3. การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืน หรือ ระดับ “ยั่งยืน”

3. เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติโดยกำหนดทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของแนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” มุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งในมิติของการมีปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานที่เพียงพอ การมีสภาพแวดล้อมที่ดี การมีปัจจัยสนับสนุนให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การมีโอกาสที่จะใช้ศักยภาพของตนในการสร้างความเป็นอยู่ที่ดี และการมุ่งส่งต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีไปยังคนรุ่นต่อไป

4. การพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว โดยให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสมัยใหม่ และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับการรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต การให้บริการ และการบริโภคเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวคิดสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานการมีเหตุผล พอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยอาศัยความรู้ควบคู่คุณธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และวางรากฐานการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน จนถึงประเทศได้ ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: 4 ธันวาคม 2541 และ 4 ธันวาคม 2552 ตอนหนึ่งว่า

“ให้พอเพียงนี้ ก็หมายความว่า มีกิน มีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่าง จะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือน ตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป

สรุป

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เข้าสู่โลกกำลังพัฒนา (The Developing World) โดยการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมให้เจริญก้าวหน้า เพื่อให้ประชาชนทั่วโลกมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งการพัฒนาของโลกสามารถแบ่งได้ 3 ยุค ได้แก่ 1. ยุคทศวรรษแห่งการพัฒนาทันสมัยใหม่ (ค.ศ. 1960-1980) 2. ยุคปรับตัวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (1980-1990) 3. ยุคพัฒนาทางเลือกสู่ความยั่งยืน (1990-ปัจจุบัน) ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 50 ปี ทั้งประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา ล้วนแล้วได้มุ่งเน้นการพัฒนาที่ส่งเสริมการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนได้อยู่ดี กินดี มีความสุข ในทางตรงกลับเผชิญกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเกษตรเพื่ออุตสาหกรรมส่งผลให้โลกต้องตกอยู่ในภาวะสังคมมีปัญหาและการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ถูกนำเสนอมาแก้ปัญหาในสภาวะวิกฤตของโลกที่มองความสมดุลระหว่างสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ผ่านการใช้ความรู้ความคู่คุณธรรม เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รากฐานทางประวัติศาสตร์ (Roost Historical) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกับแนวคิดนิเวศนิยม (Ecologism) หรือ นิเวศวิทยาในทศวรรษ 1960 มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความมั่นคงของโลกในอนาคต ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชน

กาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือ ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระองค์ได้มีพระราชดำรัสหลายครั้ง เริ่มต้นใน พ.ศ. 2517 หรือ ค.ศ. 1973 เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องให้พออยู่ พอกิน มีภูมิคุ้มกัน และพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เพื่อรับกับสถานการณ์และวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งจากภายในและภายนอก ต่อมาใน ค.ศ. 1987 หรือ พ.ศ.2530 องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้ประกาศแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ให้ความสำคัญระหว่างสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน แต่เป็นที่เริ่มเข้าใจกันแพร่หลายมากขึ้น ก็เมื่อพระองค์ทรงนำตัวอย่างของทฤษฎีใหม่เป็นรูปธรรมของการจัดการน้ำและการเกษตร ที่สามารถให้เกษตรกรรายย่อยดำรงชีพอยู่ได้ด้วยตนเอง ตั้งแต่ปี 2537 เป็นต้นมา ในช่วง พ.ศ. 2539 ประเทศไทยเผชิญกับเศรษฐกิจชะลอตัวของการส่งออกและประกาศลอยตัวค่าเงินบาท ใน พ.ศ. 2539 เมื่อมีปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุดที่ประเทศไทยเคยประสบมา จากนั้นสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะหน่วยงานหลักในการวางแผนของประเทศตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดดังกล่าว จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่าง ๆ มาร่วมกันพิจารณากลับกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงสรุปออกมาเป็นนิยามความหมาย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และนำมากำหนดนโยบาย วางแผนและปฏิบัติการให้ประเทศไทยก้าวพ้นจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ พร้อมทั้งได้เชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เป็นครั้งแรกของประเทศไทยเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ (2566). การวิจัยเพื่อการพัฒนา: การปรับตัว:ความยั่งยืน. กรุงเทพฯ : เอกสารโรรเนียว.
- จิราภรณ์ คชเสนี. (2555). มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 7 ฉบับปรับปรุงใหม่. บริษัท วี.พี.รินทร์ (1991) จำกัด : กรุงเทพฯ.
- บงกชมาศ เอกเอี่ยม. (2564). แนวคิดหลังการพัฒนา: เส้นทางการพัฒนาในยุคหลังการพัฒนา. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์. 4(1), 159-180.
- บดินทร์ รัชมีเทศ. (2555). เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ : แสงดาว.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2549). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 .กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประสพศรี รักความสุข. (2550). แผนพัฒนาประเทศจากแผน ฯ 1 ถึงแผนฯ 10. วารสารเศรษฐกิจและสังคม. 42(2), 5-31.

- มานิต กิตติจุงจิต. (2555). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิถีชีวิตแห่งความสมดุล**. กรุงเทพฯ : กิจอักษร จำกัด.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2556). **ยุทธศาสตร์การพัฒนา : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติเชิงรุก**. นนทบุรี : บัคพอยท์วิชาการ.
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ และ อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2553). **โลกาภิวัตน์ ท้องถิ่นภิวัตน์ นโยบายภิวัตน์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้แผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.)**. เชียงใหม่ : สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2553)., กรกฎาคม 2553. **ภาคใต้ไทยในโลกาภิวัตน์. จุลสารความมั่นคงศึกษา สถาบันการช่างกรอง**. 79 : 13-20.
- โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2562). **เส้นทางเศรษฐกิจสีเขียว**. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____. (2564). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2560-2564)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2560).
- อภิชัย พันธเสน. (2539). **ความหวัง ทางออก และทางเลือกใหม่**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา.
- _____. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ : สภาวิจัยแห่งชาติ.
- อภิชัย พันธเสน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ฐิติพร ศิริพันธ์ พันธเสน และ สุวัจนรา เปี่ยมญาติ. (2550). **สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อาแว มะแส และณัฐวัชร เผ่าภู. (2555). **นโยบายสาธารณะกับการพัฒนาชุมชนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชนบท**. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อุทิศ ทาหอม. (2561). **การพัฒนาแบบยั่งยืน**.บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- _____. (2564). **การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม**.วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 16(2),55-73.
- _____. (2565). **การจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่กับการพัฒนาสังคมตามหลักการ BCG**.วารสารพัฒนศาสตร์. 5(2), 108-146.

- _____. (2566). นโยบายการพัฒนาชนบท : รากฐานการสร้างความเท่าเทียมและเป็นธรรมของชุมชน ท้องถิ่น. บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- _____. (2566). ภาวะผู้นำสาธารณะแนวใหม่กับการพัฒนาสังคมในศตวรรษที่ 21. บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- _____. (2566). ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่อัจฉริยะ (Young Smart Farmer) ในกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรการเมืองและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Ball, T., Dagger, R., & O'neill, D. I. (2019). **Political ideologies and the democratic ideal**. Routledge.
- Baylis, J. (2020). **The globalization of world politics: An introduction to international relations**. Oxford university press, USA. 23.
- Blühdorn, I. (2011). The politics of unsustainability: COP15, post-ecologism, and the ecological paradox. **Organization & environment**. 24 (1) ; 34-53.
- Cunha-E-Sa, M. A., & Reis, A. B. (2007). **The optimal timing of adoption of a green Technology**. In Sustainable Resource Use and Economic Dynamics (pp. 35-52). Springer, Dordrecht.
- De Janvry, A., Sadoulet, E., & Murgai, R. (2002). **Rural development and rural policy**. Handbook of agricultural economics, 2, 1593-1658.
- Dobson, A. (2007). **Green political thought**. Routledge.
- Green, G. P. (Ed.). (2013). **Amenities and rural development: theory, methods and public policy**. Handbook of rural development. Edward Elgar Publishing.
- Heywood, A. (2014). **Political ideologies: An introduction**. Bloomsbury Publishing.
- _____. (2021). **Political ideologies: An introduction**. Bloomsbury Publishing.
- Johnson, T. G. (2013). **Rural policy**. In Handbook of rural development (pp. 42-55). Edward Elgar Publishing.
- Kelly, R., & McNaughton, N. (2017). **Political ideas for A Level: Liberalism, Conservatism, Socialism, Nationalism, Multiculturalism, Ecologism**. Hachette UK.
- Lapping, M. B. (2006). **Rural policy and planning**. Handbook of rural studies, 104-122.

- Luke, T. W. (2009). An apparatus of answers? Ecologism as ideology in the 21st century. *New Political Science*. 31(4), 487-498.
- Meadows, D. L., Behrens, W. W., Meadows, D. H., Naill, R. F., Randers, J., & Zahn, E. (1974). *Dynamics of growth in a finite world* (p. 637). Cambridge, MA: Wright-Allen Press.
- Nederveen Pieterse, J. (2012). *Periodizing globalization: Histories of globalization*. *New Global Studies*, 6(2).
- OECD. (2011). *OECD Rural Policy Reviews: England, United Kingdom 2011*. OECD.
- Papaioannou, V. E. (2014). The T-box gene family: emerging roles in development, stem cells and cancer. *Development*. 141(20), 3819-3833.
- Rogers, P. P., Jalal, K. F., & Boyd, J. A. (2012). *An introduction to sustainable development*. Routledge.
- Sætra, H. S. (2022). *AI for the Sustainable Development Goals*. CRC Press.
- Stathakis, G., & Vaggi, G. (2006). *Introduction: Economic Development and Social Change: The Classical View and the Moderns*. In *Economic Development and Social Change* (pp. 19-44). Routledge.
- Sertyesilisik, B., & Sertyesilisik, E. (2017). *Ways of fostering green economy and green growth*. In *Sustainable Economic Development* (pp. 49-65). Springer, Cham.
- Talshir, G. (2002). *The political ideology of green parties: from the politics of nature to redefining the nature of politics*. Springer.
- Walker, J., Pekmezovic, A., & Walker, G. (2019). *Sustainable development goals: harnessing business to achieve the SDGs through finance, technology and law reform*. John Wiley & Sons.